

Working Paper nr. 5

**Statens engagement
på Bornholm**

af

Svend Lundtorp

Bornholms Forskningscenter
Stenbrudsvej 55
3730 Nexø
Telefon: 56 44 11 44
Telefax: 56 49 46 24
E-mail: rcb@rcb.dk
Homepage: <http://www.rcb.dk>

Elektronisk udgave: ISBN 87-90881-35-4
Trykt udgave: ISBN 87-90881-34-6

November 1999

Forord

Dette projekt om Statens engagement på Bornholm er gennemført for Bornholms Amt som diskussionsbidrag i forbindelse med revisionen af regionplanen for Bornholm.

Formålene med projektet er:

- at afdække statens aktiviteter på Bornholm
- at analysere samspillet mellem den statslige, den regionale og den lokale politik for øen
- at give grundlag for overvejelser om hvor og hvordan det bornholmske samfund kan påvirke statens engagement
- at give grundlag for overvejelser om regional overtagelse af statslige opgaver.

Projektansvarlig er seniorforsker Svend Lundtorp.

Til projektet har været knyttet en faglig støttegruppe bestående af amtsdirektør Jørgen Kvist, afdelingschef Karen Margrethe Hansen, Bornholms Amt international afdeling, amtmand Jørgen Varder, regionschef Henrik Grove, AF-Bornholm, erhvervschef Carsten Gjessing, Bornholms Erhvervsråd og kontorchef Steen Schønemann, Aakirkeby Kommune. Uden denne gruppes mange nyttige kommentarer og bidrag, var det ikke muligt at skrive denne rapport. Det skal gruppen have tak for.

Anders Hedetoft
Konstitueret forskningschef
November 1999

Indholdsfortegnelse

1. Sammenfatning, konklusion og forslag	7
2. Samspelet mellem den statslige, den regionale og den lokale politik	11
2.1. Den offentlige sektor	11
2.2. Samarbejde og arbejdsfordeling i den offentlige sektor	11
2.3. Regionalpolitik	12
2.4. Udviklingstendenser.....	13
3. Regionalpolitiske initiativer for Bornholm.....	15
3.1. Regionalpolitikken og Bornholm.....	15
3.2. EU-støttede ordninger efter 1989.....	15
3.3. Bornholmerpakken	17
3.4. Bornholmske initiativer	18
3.5. Den lokale og regionale indflydelse	20
4. Betydningen af statsinstitutioner på Bornholm	23
5. Statsinstitutioner på Bornholm	25
5.1. Antal statsansatte på Bornholm.....	25
5.2. Afledt beskæftigelse.....	26
5.3. Uddannelsesinstitutioner	26
5.4. Statsinstitutioner på Bornholm 1999	26
6. De finansielle relationer mellem staten og Bornholm	29
Litteratur.....	31
Bilag 1. Spørgeskema til statsinstitutioner på Bornholm.....	33
Bilag 2. Statsinstitutioner på Bornholm 1999.....	35
Ikke-uddannelsesinstitutioner.....	35
Uddannelsesinstitutioner	40
Bilag 3. Ændret opgavefordeling	43
Opgavekommissionen	43
Arbejdsmarkedet.....	43
Ungdoms- og voksenuddannelser.....	45
Restanceinddrivelse	46
Vandløb og søer	46
Statsamtets civilretlige opgaver.....	46
Ejendomsdata	47

1. Sammenfatning, konklusion og forslag

Staten er meget nærværende på Bornholm. Det er ikke en natvægterstat, som passivt overvåger, at lovene overholdes også på Bornholm. På en række måder har staten en afgørende indflydelse på Bornholms udvikling:

For det første er staten en betydelig arbejdsgiver på Bornholm. Som led i denne undersøgelse er samtlige statsinstitutioner på øen blevet spurgt om antal ansatte. Staten beskæftiger ca. 1.850 personer omregnet til fuld tid. Det drejer sig om 24 små og store institutioner (institutioner skal her forstås bredt som enhver statsfinansieret enhed). Heraf er syv uddannelsesinstitutioner med over 1.000 elever i alt.

Statens arbejdspladser på Bornholm udgør 10 pct. af øens samlede beskæftigelse og ca. 25 pct. af de offentligt ansatte. Med det omfang har staten gennem aktiviteter på Bornholm en direkte og stor betydning for den samlede beskæftigelse.

Denne del af analysen viser imidlertid også, at Bornholm er meget følsom over for forandringer i de to største statslige arbejdspladser: Bornholms Trafikken og Bornholms Værn. Disse to enheder tegner sig tilsammen for 2/3 af de statsfinansierede arbejdspladser på Bornholm.

For det andet overføres der betydelige beløb fra staten til Bornholm. I 1992 er summen af disse overførsler opgjort til DKK 700 mio. om året, og intet tyder på, det er mindre i dag. Det er formodentlig større. En væsentlig årsag til disse overførsler er det lavere indkomstniveau, der dels betyder, at bornholmere betaler mindre i indkomstskat for samme service fra staten, dels at kommuner og amt gennem de kommunale udligningsordninger kompenseres for svagt beskatningsgrundlag. En betydning har også øens store andel af pensionister. Det betyder, at staten udbetaler store beløb til folkepension på Bornholm.

For det tredje har staten været dybt engageret i en række regionalpolitiske initiativer med henblik på at fremme øens udvikling. Blandt de større kan nævnes Bornholmerpakken.

Foruden staten har også tilskud fra EU spillet en stor rolle i forbindelse med de regionalpolitiske aktiviteter. Bornholm har i det betragtede tiår været omfattet af en række af EU's støtteordninger, og uden denne finansiering ville mange initiativer være opgivet. Det bemærkes dog også, at det kan være besværligt og tidskrævende at opnå optimal støtte fra EU.

Statens og EU's omfattende finansiering af aktiviteter på Bornholm må dog ikke foranledige til at tro, at alle initiativer kommer udefra. Det forholder sig faktisk lige modsat. Stort set alle ideer er fostret på Bornholm. Dertil er det normalt en forudsætning for støtte fra stat eller EU, at forslag har regional opbakning. Helt aktuelt ligger der med rapporten *Øen i midten* og det efterfølgende forslag om *Bornholms Akademi* en række oplæg til handlinger, som alle er formuleret lokalt. Denne undersøgelse viser i det hele taget, at det bornholmske samfund i de sidste ti år har arbejdet målrettet og intensivt for at igangsætte aktiviteter, der kan vende den negative udvikling.

Et af formålene med denne analyse er at pege på områder, der kan give grundlag for overvejelser om, hvor og hvordan det bornholmske samfund kan påvirke statens engagement samt forslag om regional overtagelse af statslige opgaver. Som områder, hvor det kan overvejes at afprøve mulighederne for at tiltrække statslige arbejdspladser, kan nævnes:

Specialistfunktioner. Der er en tendens til, at specialistfunktioner koncentrerer sig i København. Det gælder specialister ansat i etaterne politi og Told • Skat og i ministerierne, f.eks. Erhvervsministeriet og Fødevarerministeriet. Den samlede specialistarbejdstid, der anvendes på bornholmske forhold, udgør formodentlig flere fuldtidsstillinger. En mulighed kunne være at tiltrække nogle af disse specialister til øen. Det kunne være fra Erhvervsfremme Styrelsen (EU-forhold og erhvervsudvikling), fra Fødevarerministeriet (fiskeri) eller fra etaterne. Der kan være tale om permanent placering, midlertidig placering eller udstationering. Fordelene for Bornholm vil være direkte adgang til ekspertise, foruden det i sig selv er et mål at tiltrække højt uddannede. En anden mulighed er at overlade opgaven helt til øen. Bornholm råder som andre udkantsområder over faglig ekspertise, der i forhold til f.eks. EU fuldt ud matcher den viden, som Slotsholmen kan levere.

Mere vidtgående kan det overvejes, om der bør arbejdes for, at specialister og myndighedsudøvere beskæftiget med regionale forhold i højere udstrækning burde lokaliseres i de områder, de beskæftiger sig med. Eller endnu mere bredt, om nogle af ministeriernes og styrelsernes specialistfunktioner kan flyttes fra København til provinsen.

Udflytning af statsinstitutioner. I lighed med den servicefunktion TeleDanmark har placeret i Rønne, eksisterer der givetvis statsfinansierede funktioner, der med fordel kan placeres på Bornholm. Det, Bornholm kan tilbyde, er god og stabil arbejdskraft med en løn under landsgennemsnittet. Dertil kan komme funktioner, som Bornholm kan tilbyde særlige vilkår. Det kan være knyttet til opgaver i forbindelse med fiskeri, landbrug, vejrtjeneste, maritim overvågning, turisme mv.

Disse eksempler gælder knopskydninger i eksisterende statsinstitutioner. Erfaringen viser, at det er uhyre svært at tiltrække nye - og i særdeleshed eksisterende - enheder. Nyoprettede funktioner, der har en afgrænset størrelse, og som matcher det bornholmske arbejdsmarked, burde det dog overvejes at placere på Bornholm. Dertil kommer naturligvis de uddannelsesinstitutioner, der allerede arbejdes intenst på at etablere.

Ændret opgavefordeling mellem stat og kommuner/amt. Opgavekommissionen byder på et væld af forslag til en ændret opgavefordeling mellem stat, amt og kommuner. Det ser imidlertid ikke ud til, at ret mange af forslagene bliver gennemført. Som en lille og meget afgrænset region byder Bornholm på en oplagt mulighed for at afprøve en ændret opgavefordeling i lille målestok. Øen vil være oplagt til et sådant eksperiment. I bilag 3 er der argumenteret for seks forslag til ændret opgavefordeling, nemlig:

- arbejdsmarked
- samling af ungdoms- og voksenuddannelser under amtet
- offentlig restanceinddrivelse
- ansvaret for vandløb og søer
- statsamtets civile retlige opgaver
- samle opgaver vedr. ejendomsdata hos kommunerne.

Konsekvensen heraf er ikke flere arbejdspladser, hvis ændringen overflytter regionale statsopgaver til regional og kommunal forvaltning. Men det betyder, at disse funktioner i langt højere grad kan integreres i øens udviklingspolitik.

Mellemfinansiering af EU-projekter. Som det fremgår af afsnit 3, er det et stigende problem, at EU-projekter først får midlerne fra EU, når de er afsluttet eller i hvert fald langt senere end udbetalingerne. Det har afskåret flere virksomheder og institutioner fra at søge støtte. Helt konkret foreslås det derfor, at staten mellemfinansierer disse projekter ved at lægge ud, indtil pengene fra EU kommer.

Distancearbejdspladser. Det anses for sandsynligt, at antallet af distancearbejdspladser i Danmark vil vokse i de kommende år. Det er også en rimelig antagelse, at Bornholm vil være attraktiv for mange distancearbejdere - især når Øresundsbroen og hurtigfærgen er taget i brug. Dette vil formodentlig blive forstærket af det initiativ, Bornholms Amt og Erhvervsknudepunktet har iværksat for at tiltrække personer, der arbejder på distance, jf. afsnit 3.4.

I den forbindelse er mange statslige arbejdspladser egnede som fjernarbejde. Det lægger op til en tosidet indsats: På den ene side skal der arbejdes for, at de statslige styrelser målrettet søger at give ansatte mulighed for fjernarbejde. På den anden side skal Bornholm markedsføre sig i forhold til potentielle distancearbejdere i statsinstitutioner.

2. Samspillet mellem den statslige, den regionale og den lokale politik

2.1. Den offentlige sektor

Danmark har en treleddet struktur i den offentlige sektor med stat, amt og kommuner. I nogle lande, f.eks. Finland og Skotland, er der kun to led, stat og kommuner, mens andre lande har fire eller end-og flere led, som f.eks. Tyskland, hvor der er delstater.

Opdelingen i flere niveauer er udtryk for et grundlæggende ønske om at sikre lokal indflydelse på opgavevaretagelsen gennem lokale og regionale folkevalgte organer. I den forbindelse er det et bærende princip, at opgaverne skal løses så tæt på borgerne som muligt. Derfor har kommunerne fået ansvaret for langt de fleste borgervendte opgaver. Nogle opgaver - først og fremmest sundhedsvæsenet - forudsætter imidlertid et befolkningsunderlag, der er større end en kommune. Sådanne opgaver er henlagt til amtet.

Denne niveaupdeling skaber uundgåeligt større og mindre koordinationsproblemer, hvor opgaven er delt mellem flere myndigheder. Det skal sikres, at opgaven faktisk bliver løst - at ikke begge parter regner med, at den anden gør det. Samtidig skal sikres en effektiv udførelse af opgaverne og tillige, at alle led forfølger samme mål.

Derfor er der naturligt til stadighed en diskussion om det hensigtsmæssige i den eksisterende opgavefordeling mellem niveauerne.

2.2. Samarbejde og arbejdsfordeling i den offentlige sektor

Før, under og efter kommunalreformen har opgavefordelingen i den offentlige sektor været diskuteret. Så sent som i 1995 nedsatte regeringen en Opgavekommission, der afgav betænkning i december 1998. Som grundlag for kommissionens vurderinger indgår en række principper om bl.a. nærhed, effektivitet, bæredygtighed og spørgsmålet om demokratisk kontrol (det vil bl.a. sige spørgsmålet om direkte folkevalgte bestyrelser eller indirekte valgte bestyrelser).

I betænkningen er hele den offentlige sektor minutiøst gennemgået med henblik på forslag til ændret fordeling af opgaverne. Selv om det endnu er for tidligt at opsummere de praktiske resultater af kommissionsarbejdet, er der dog intet, som tyder på skelsættende ændringer i opgavefordelingen. På langt de fleste områder har der i kommissionen været flertal for at bevare den eksisterende ansvarsfordeling mellem stat, amter og kommuner.

Det er derfor ret sikkert, at staten fremdeles vil have ansvaret for en række regionale opgaver, og der vil derfor uvilkårligt være behov for samspil mellem på den ene side de regionale statsorganer og på den anden side amtet og kommunerne.

Der kan være tale om et egentligt opgavefællesskab. Det gælder således for skattevæsenet, hvor opgaven udføres af både kommuner og Told • Skat. Mellem de to parter er der en arbejdsfordeling, hvor nogle sager klart henhører under den ene af parterne. Således er selskabsskatteligningen for nylig overført fra kommunerne til staten. Dernæst er der en rollefordeling, der typisk går ud på, at

staten bidrager med specialviden. Et tæt samarbejde mellem de kommunale skattekontorer og Told • Skat er derfor en nødvendighed for en effektiv skatteadministration.

Som et andet eksempel på opgavefællesskab kan nævnes det kriminalforebyggende arbejde blandt unge. Det udføres i det såkaldte SSP-samarbejde mellem kommuner og politi. Færdselssikkerhed er også en opgave, der løses i samarbejde mellem politi, amt og kommuner.

Dernæst kan der være tale om, at opgaver omfatter den samme gruppe borgere. Et nærliggende eksempel er her ungdomsuddannelserne, dvs. uddannelser for de 16-20 årige. Her har kommunen ansvaret for 10. klasse, amtet har det for gymnasiet og VUC, mens staten har det for handels- og tekniske skoler. Det har gentagne gange været foreslået at give amtsrådet kompetencen for hele området (dog ikke 10. klasse), men det er endnu ikke gennemført.

For alligevel at få sammenhæng i denne gruppe uddannelser er der her en række muligheder for samarbejde eller i det mindste koordination. Der konkurreres om den samme kundegruppe. Der tilbydes i vid udstrækning de samme fag, og på begge skoletyper er der ansat cand.mag.er som lærere.

Endelig er der områder, hvor de regionale statsorganer har opgaver, der berører eller ligner opgaver, der udføres af amt og kommune. Der kan være tale om faglige berøringspunkter. Det gælder statsamtet, hvor Det Sociale Nævn er ankeinstans for kommunernes afgørelser på det sociale område, og nævnets sekretariat er ansvarlig for at koordinere praksis på området. Dette indebærer et tæt samarbejde og dialog mellem statsamtet og de kommunale socialforvaltninger. Det kan også gælde fælles eller lignende datagrundlag. Således arbejder både kommune, amt og tinglysningskontoret med data om fast ejendom.

Disse praktiske former for samarbejde er nødvendige for en hensigtsmæssig opgaveløsning. Der er dog sjældent tale om et egentligt udviklingsperspektiv i den forstand, at det f.eks. resulterer i flere arbejdspladser. En undtagelse her fra er dog erhvervspolitikken, hvor samarbejdet med det regionale arbejdsmarkedsråd direkte sigter mod at skabe blivende arbejdspladser.

En ændret opgavefordeling eller et mere smidigt samarbejde kan ligeledes betyde større effektivitet og kvalitet i opgaveløsningen, men resulterer dog ikke umiddelbart i flere arbejdspladser, hvis der kun er tale om at flytte regionalt udførte opgaver fra staten til amt eller kommune - eller den modsatte vej, som det netop er sket med selskabsligningen og levnedsmiddelkontrollen. Det gælder kun, hvis der flyttes opgaver fra Slotsholmen til kommuner og amt.

2.3. Regionalpolitik

En anden side af statens regionale engagement er det regionalpolitiske sigte. Blandt målsætningerne for regionalpolitikken kan for det første nævnes *decentralisering*, dvs. det, der indgår i diskussionen om opgavefordeling. Decentralisering er således i sig selv et middel i regionalpolitikken ved at flytte løsningen af opgaver fra det centrale niveau til amter og kommuner.

For det andet er der en *lighedsmålsætning*. Det er en målsætning, at alle landets borgere bør have mulighed for samme service, hvis de har samme skatteprocent. Det sikres direkte gennem de kommunale udligningsordninger (byrdefordelingen). Som det fremgår af afsnit 6, er der dog også andre mekanismer, der bidrager til at udjævne økonomiske uligheder: Den progressive statsskat indebærer således, at der betales mindre statsskat pr. indbygger i fattige kommuner end i rige. Staten finansierer

desuden fuldt ud den offentlige andel af udgifterne til arbejdsløshedsdagpenge, hvilket dels betyder, at kommuner med mange arbejdsløse ikke har den fulde byrde heraf, dels at den lokale økonomi ikke slås i stykker, fordi de arbejdsløse fortsat har et eksistensgrundlag og dermed betaler skat og kan bidrage til den lokale og regionale økonomi. Statens finansiering af folkepension og delvise finansiering af førtidspensioner og sygedagpenge har den samme regionalpolitiske effekt.

I lighedsmålsætningen ligger også et element af lige adgang til offentlig service. Men kun et element. Det ville være urimelig dyrt, om bornholmere skulle have samme adgang til kulturtilbud som københavnere, ligesom det ville være kostbart for samfundet at betale merudgiften ved at give bornholmere samme sundhedstilbud på øen, som tilbydes i større byer på fastlandet.

En tredje målsætning er *ligelig udvikling*. Vækst i samfundet bør komme alle egne af landet til gode. Det mål er nævnt i flere landsplanredegørelser og i Erhvervsministeriets regionalpolitiske redegørelser. For at nå dette mål, støtter staten på forskellig måde udviklingen i svage regioner som f.eks. Bornholm. Midlerne er især:

- Decentralisering af opgaver til amter og kommuner tjener som tidligere nævnt - foruden at have et demokratisk formål - også til at fremme en ligelig regional udvikling. Med kommunalreformen 1970 blev indledt en proces, så en række opgaver efterhånden blev udlagt fra staten til kommuner og amter. Det betød, at arbejdspladser blev flyttet fra staten til amter og kommuner - eller mere korrekt: De opgaver og dermed arbejdspladser, som kom efter reformen er spredt over landet og ikke koncentreret i hovedstaden.
- Byrdefordelingen og statens finansiering af indkomstoverførsler har som nævnt en udvælgende effekt og modvirker dermed svag økonomisk udvikling i udkantsregioner.
- Udflytning af eksisterende statsinstitutioner. Dette middel er næsten ikke anvendt i Danmark, mens det i vid udstrækning benyttes i Sverige, hvor en række styrelser er flyttet fra Stockholm til andre regioner.
- Placering af nye statsinstitutioner. Dette er et konkret og direkte middel. Som beskrevet senere har staten med dette direkte regionalpolitiske sigte placeret flere uddannelses- og forskningsinstitutioner på Bornholm.
- Regional erhvervs politik. Som det fremgår af afsnit 4, er også en aktiv regional erhvervs politik et effektivt instrument for ligelig udvikling.

2.4. Udviklingstendenser

En ting er konkrete initiativer, hvor statsinstitutioner og offentlig opgavevaretagelse bruges som regionalpolitisk middel. Noget andet er den løbende udvikling, hvor omfanget af statens engagement på Bornholm næsten umærkeligt øges eller mindskes. Særlig interessant er det naturligvis at se på udviklingstendenser i den offentlige sektor og vurdere betydningen heraf for Bornholm.

En række forhold gør, at omfanget af statens aktiviteter på øen løbende justeres:

- *Ændret prioritering*. Som led i finanslovsforhandlinger, ved ny lovgivning og af andre årsager sker der hele tiden skift i statens prioritering mellem udgiftsområder. Øges bevillingerne til politiet, vil det således betyde flere politifolk på øen. At prioriteringen også påvirkes af politiske forhold, kan aflæses i omfanget af militærets tilstedeværelse på Bornholm. Siden murens fald er det løbende blevet reduceret. På Flyvestation Segen er bemanningen faldet med over 100, og helt

aktuelt er der som led i det seneste forsvarsforlig besluttet en drastisk reduktion af bemanningen i Bornholms Værn.

- *Ny teknologi* kan på den ene side medføre rationaliseringer, der medfører færre statsansatte. Det er f.eks. tilfældet med fyrvæsenet, hvor alle fyr nu er helt automatiserede. På den anden side indebærer teknologien også nye muligheder. Således er det gentagne gange nævnt, at Bornholm har mulighed for at få flere distancearbejdere, og netop staten byder på mange arbejdspladser, der kan udføres som distancearbejde. Dertil kommer, at hele funktioner kan flyttes, fordi kommunikationen kan foregå elektronisk. Det har således været tilfældet med en af TeleDanmarks oplysnings-tjenester, der i Rønne har en stor afdeling, som er vokset, fordi det her er muligt at rekruttere stabil arbejdskraft.¹ Tilsvarende har TV2-Bornholm nu fået til opgave at designe hjemmesider for alle de regionale TV-stationer.
- *Specialisering*. Den stigende specialisering har formodentlig en tendens til at flytte de specialiserede funktioner væk fra øen. Her kan det være en udfordring at søge at tiltrække sådanne specialiserede statsfunktioner.
- *Privatisering*. For de fleste statsfunktioner er det målt i arbejdspladser ligegyldigt, om de udføres af offentligt ansatte eller private - f.eks. om posten er offentlig eller privat. En evt. privatisering af BornholmsTrafikken og dermed fjernelse af den lokale indflydelse vil imidlertid få omfattende negative konsekvenser for beskæftigelsen på øen, hvis det indebærer, at hovedkontor og bemanning flyttes fra Bornholm.
- *Bro og hurtigfærge*. Helt konkret vil den kommende Øresundsbro og hurtigfærgen til Sverige uden tvivl give Bornholm store muligheder, men indebærer formodentlig også trusler. Om disse anlæg - ud over bemanningen ved BornholmsTrafikken - har konsekvenser for statens engagementer på Bornholm er uvist.

1 Det bemærkes dog, at TeleDanmark ikke længere er en statsinstitution.

3. Regionalpolitiske initiativer for Bornholm

3.1. Regionalpolitikken og Bornholm

De sidste 10 år udviser en imponerende aktivitet med det formål at give Bornholm nye muligheder. Det kan diskuteres om resultaterne svarer til forventningerne. Men det er uomtvisteligt, at der til stadighed er fremkommet nye initiativer, at der i hele perioden har været en aktiv regional indsats, og hvert år har budt på igangsættende aktiviteter af den ene eller den anden karakter.

Ved at betragte periodens regionalpolitiske initiativer for Bornholm, er der i den forbindelse mindst tre iøjnefaldende træk:

- Der er en betydelig bornholmsk medindflydelse. Stort set uden undtagelser er alle konkrete initiativer udtænkt på Bornholm. Ved den praktiske gennemførelse har amtet og bopælskommunen normalt været direkte involveret. Når forslag ikke er gennemført, skyldes det i næsten alle tilfælde manglende opbakning fra de berørte ministerier.
- En betydelig del af initiativerne er delvis finansieret af EU-midler. Denne støtte har været helt nødvendig for mange af de gennemførte forslag.
- Staten optræder som både med- og modspiller. De fleste forslag har forudsat statslig medfinansiering. Specielt i forbindelse med Bornholmerpakken har staten ageret særdeles aktivt for at fremme udviklingen på Bornholm. Men når den statslige finansiering udebliver, er det således samtidig også staten, der bremser initiativer.

3.2. EU-støttede ordninger efter 1989

Siden ikrafttrædelsen af reformen af EU's strukturfonde i 1989 har Bornholm haft adgang til en række regionale og ikke geografisk udpegede EU-støtteordninger. De første to ordninger i gennemgangen nedenfor er dog gennemført på baggrund af bestemmelserne før reformen:

Fiskeriaktionen. Et program gældende for perioden 1988-92 for udvikling af nye, økonomiske aktiviteter i de områder af Danmark, der var særligt berørt af iværksættelsen af EU's fælles fiskeripolitik, herunder indførelsen af fiskekvoter i 1983. Bornholm modtog samlet DKK 14 mio. til 60 projekter inden for turismesektoren samt til små og mellemstore virksomheder. Den samlede investering vurderes at have været på DKK 55 mio., og et blivende resultat af aktionen har været en omfattende naturgenopretning, der understøtter øens turisme.

Borntek. Et program gældende for perioden 1988-92 med det overordnede formål at fastholde og øge beskæftigelse og indkomst på Bornholm ved at sikre øen viden, adgang til ny teknologi og udstyr til fortsat teknologisk udvikling. Bornholm modtog en samlet støtte på DKK 20 mio., samt et tilsvarende beløb i statslig medfinansiering til 46 projekter. Støtten blev især anvendt til produktudvikling, markedsføring, teknologifremme og erhvervsfremmeordninger. Blandt de større projekter kan nævnes etableringen af BIORAF, LIC samt støtte til Bornholms Erhvervsråd og Bornholms Fiskerilaboratorium.

Mål 3. Et program gældende siden 1990 til bekæmpelse af arbejdsløsheden blandt de mest udsatte grupper på arbejdsmarkedet, såsom langtidsledige, erhvervshæmmede, unge uden uddannelse, flygtninge m.fl. Bornholm modtog i den første programperiode 1990-93 støtte for i alt DKK 8 mio. til 23

projekter, hvor de samlede udgifter blev på DKK 22 mio. I den anden programperiode 1994-99 er der modtaget i alt DKK 13 mio. til 39 projekter, med samlede udgifter på forventet DKK 51 mio. Blandt de større projekter kan nævnes den økologiske jordbrugs- og gartneriuddannelse, Træværkstedet, kultur- og natursti, stensliberkursus og projektet Idræt og strand.

Mål 5b. Et program gældende siden 1989 til fremme af den erhvervmæssige udvikling på Bornholm i form af omstilling og miljøbeskyttelse inden for landbruget, virksomhedsudvikling og turisme. Bornholm modtog i den første programperiode 1989-93 støtte for i alt DKK 65 mio. fra EU og knap DKK 17 mio. i statslig medfinansiering til 101 projekter med en samlet investering på DKK 274 mio. I den anden programperiode 1994-99 er der modtaget DKK 57 mio. i støtte fra EU og knap DKK 22 mio. i statslig medfinansiering til foreløbigt 170 projekter med en samlet investering på DKK 259 mio. Den private medfinansiering omfatter ca. DKK 118 mio., amt og kommuner forventes at bidrage med DKK 34 mio., og den øvrige medfinansiering på ca. DKK 30 mio. tilvejebringes via andre offentlige midler. Den beskæftigelsesmæssige effekt ventes at blive på omkring 700 job, omregnet i fuldtidsbeskæftigede og fordelt med ca. 200 nye, varige arbejdspladser samt ca. 500 bevarede arbejdspladser, der var truet af nedlæggelse. Merindtjening i erhvervslivet ventes at stige med godt DKK 160 mio. årligt som følge af programmets gennemførelse.

INTERREG I og II. Et program gældende siden 1991 til fremme af det grænseregionale samarbejde med især Polen og de tre baltiske stater. Bornholm modtog i den første programperiode støtte for i alt DKK 14 mio. fra EU og DKK 4 mio. i statslig medfinansiering til 61 projekter med en samlet investering på DKK 39 mio. I den anden programperiode forventes den samlede støtte fra EU at udgøre ca. DKK 15 mio. og den statslige medfinansiering ca. DKK 3 mio. til ca. 25 projekter. Der er især ydet støtte til Baltisk Medie Center, Baltisk Hus-funktionen under Bornholms Erhvervsråd, baltiske konferencer og turismemarkedsføring.

LEADER I og II. Et program gældende siden 1991 til fremme af landdistriktudviklingen med særlig vægt på nyskabende, lokalt forankrede projekter og netværkssamarbejde. Bornholm modtog i den første programperiode en samlet støtte på DKK 5 mio. fra EU og knap DKK 2 mio. i statslig medfinansiering til 51 projekter med en samlet investering på DKK 14 mio. I den anden programperiode forventes den samlede støtte at blive på ca. DKK 11 mio. fra EU og knap DKK 6 mio. fra staten til ca. 80 projekter. Støtten er især ydet til driften af Landbrugets Udviklings- og Innovations Center, udvikling af informationssamfundet, kvalitetsudvikling inden for turismeområdet, kulturturisme og fremme af regional madkultur.

PESCA. Et program gældende 1994-99 til fremme af omstilling og udvikling i særligt fiskeriafhængige områder. Der ydes støtte til udvikling af fiskerisektoren, omstilling fra fiskerirelateret virksomhed til anden virksomhed, økonomisk diversificering af områder og erhvervsuddannelse. Bornholm forventes at opnå en samlet støtte på DKK 26 mio. fra EU og DKK 5 mio. i statslig medfinansiering til 33 projekter. Blandt de større projekter kan nævnes forbedringer ved Nexø Havn, produktudvikling inden for fiskeindustrien og omskoling af ansatte i fiskeindustrien.

Gennemførelsen af EU-programmerne vanskeliggøres af især tre forhold:

For det første er der antallet af programmer og fonde med forskellige procedurer og bestemmelser. Det vanskeliggør en samordning af strukturfondenes indsats og medfører forholdsvis små støttepuljer. Sagsbehandlingen af ansøgninger er meget lang, ikke mindst i projekter, der søger støtte fra mere

end en fond og dermed skal færdigbehandles af forskellige statslige styrelser. De små støttepuljer har i flere tilfælde ført til yderligere forsinkelser for større projekter, der har måttet hente støttemidler fra centrale puljer.

For det andet medfører udbetalingsreglerne med rateudbetalinger et stort likviditetsmæssigt pres på bevillingsmodtagerne. Erhvervsfremme Styrelsens beslutning i 1998 om alene at udbetale tilskuddet efter afslutning af mindre projekter med op til DKK 300.000 i tilskud begrænser mulighederne for at benytte programmerne over for især mindre virksomheder.

For det tredje sigter programmernes gennemførelse i Danmark i stigende grad på at reducere de direkte virksomhedstilskud til fordel for støtte til forbedring af virksomhedernes rammebetingelser. Dermed reduceres den statslige medfinansiering til programmernes gennemførelse, hvorimod der stilles større krav om medfinansiering fra amt og kommuner. Det betyder samtidig en reduktion af den beskæftigelsesmæssige effekt, der især fremkommer gennem virksomhedernes investeringer. Tendensen i retning af en reduceret statslig finansiel deltagelse er taget til gennem de senere år, og for den kommende programperiode 2000-2006 er der lagt op til en halvering af den statslige medfinansiering af strukturfondsprogrammerne.

3.3. Bornholmerpakken

Bornholmerpakken blev sammensat med udgangspunkt i to forskellige, men sammenhængende målsætninger:²

Første del af pakken omfattede initiativer, som skulle virke afhjælpende på den akutte krise i det bornholmske samfund. Disse initiativer omfattede bl.a., at Bornholms Erhvervsfond blev tilført DKK 50 mio., samt at gavesildordningen blev udvidet. Endvidere gjorde en ændring af loven om investeringsfonds- og etableringskonti det lettere at investere på Bornholm.

Den grundlæggende præmis for den anden del af pakken var en betydelig omstilling af den bornholmske økonomi med henblik på at skabe en langsigtet og holdbar udvikling. Med det sigte blev der i Bornholmerpakken fremlagt en lang liste af forslag. Nogle blev ikke gennemført, men mange er gennemført og har sat varige spor på øen. Det gælder bl.a. en række forsknings- og uddannelsesinitiativer:

- Bornholms Glas- og Keramikskole
- Pædagoguddannelsen på Højvangseminariet
- Bornholms Forskningscenter
- HA/HD-uddannelsen.

Dertil kommer Projektet Baltisk Uddannelsesø. Projektet blev iværksat 1992 og skulle slutte 1994. Det er imidlertid forlænget flere gange, senest til udgangen af 2001. Staten har i alt tilført projektet DKK 145 mio., og udgangspunktet har været, at 80 pct. af midlerne skal anvendes på Bornholm. En stor del af de godkendte projekter har desuden modtaget medfinansiering fra bl.a. EU og Demokratifonden.

2 Bornholms Amt, 1995, Mikkelsen, Palle, 1997, Det Regionale Arbejdsmarkedsråd, 1997.

3.4. Bornholmske initiativer

Som andre udkantsområder har Bornholm gennem tiden ved egne initiativer, med eller uden støtte fra staten, søgt at udvikle det bornholmske erhvervsliv. Aktørerne har været kommuner, amtet og Bornholms Erhvervsråd. Bornholms Erhvervsråd er et samlende organ for det bornholmske erhvervsliv sammensat af repræsentanter fra arbejdsgivere og lønmodtagerorganisationer på Bornholm.

I en årrække gik bestræbelserne ud på at trække nye virksomheder til øen, men resultaterne har været beskedne, og strategien går nu især ud på at støtte eksisterende virksomheders udvikling.

Et redskab i denne forbindelse er *Bornholms Erhvervsfond*. Denne fond er stiftet i begyndelsen af 1970'erne ved indskud fra staten på DKK 8 mio. og indskud fra lokale pengeinstitutter på DKK 2 mio. Med Bornholmerpakken blev denne fond styrket betydeligt, da staten yderligere indskød DKK 40 mio., mens Den Danske Bank, Unibank og Sparekassen Bikuben indskød DKK 10 mio. Den samlede kapitaltilførsel var således på DKK 50 mio. Fonden, der har fælles sekretariat med Bornholms Erhvervsråd, ledes af en bestyrelse på seks medlemmer udpeget af erhvervsministeren, Bornholms Erhvervsråd og de indskydende pengeinstitutter.

Erhvervsfondens midler udlånes til erhvervsvirksomheder på Bornholm, der skønnes at kunne styrke den erhvervsmæssige udvikling og beskæftigelse på øen. Lånerenten udgør 3½ pct. p.a., og lånene er forholdsvis kortfristede med en løbetid på fem til ni år. I året 1998 udlånte Erhvervsfonden ca. DKK 20 mio. til i alt 37 virksomheder i alle brancher, og fonden havde i alt ved udgangen af året 148 lån og lånetilsagn med en udlånsportefølje på ca. DKK 65 mio. ud af en balance på ca. DKK 95 mio.

For yderligere at styrke en samlet og koordineret indsats for Bornholm, etableredes i 1996 med Erhvervsministeriets godkendelse *Erhvervsknudepunktet* for Bornholm.

Erhvervsknudepunktets formål er for det første at være ramme for strategiske erhvervs- og arbejdsmarkedspolitiske drøftelser og gennem koordinering at skabe mulighed for en større samlet effekt af den regionale erhvervs- og arbejdsmarkedspolitiske indsats og for det andet at fungere som rådgivende organ for de deltagende myndigheder og råd. Amtsborgmesteren er født formand for Erhvervsknudepunktet, der er sammensat af to repræsentanter fra amtet, alle øens borgmestre, formand og næstformand i Erhvervsrådet og formand og næstformand i Det Regionale Arbejdsmarkedsråd for Bornholm. Chefen for amtets internationale afdeling er sekretær for udvalget. Sekretariatet består desuden af erhvervschefen, AF's regionschef samt en repræsentant fra kommuneforeningen.

Med dette organ har Bornholm fået et mødeforum med en stærk position, idet alle væsentlige erhvervspolitiske aktører er repræsenteret. Blandt de emner, Erhvervsknudepunktet har taget op, kan nævnes: opfølgning af forsvarsforliget, Øen i midten (jf. nedenfor), varslingspuljer, tilflytterkampagne, transportforhold, fiskeriets situation, informationsteknologi og uddannelsesstrukturen på Bornholm. Erhvervsknudepunktet fungerer endvidere som politisk styregruppe for den EU-finansierede beskæftigelsespagt for Bornholm, og Erhvervsknudepunktet diskuterer oplæg til regionale strukturprogrammer 2000-2006.

En samlet status og strategi for Bornholms udvikling er indeholdt i rapporten *Øen i midten*, som blev godkendt af Erhvervsknudepunktet i 1998. Med udtrykket øen i midten sigtes mod øens beliggenhed midt mellem to kommende vækstcentre Øresundsregionen og Østersøregionen. Rapporten indehol-

der dels en status for Bornholmerpakken, dels en række målsætninger og initiativmuligheder. Målet er at fastholde befolkningstallet og ændre befolkningssammensætningen, så der bliver flere i den erhvervsaktive alder. Endvidere skal gennemsnitsindkomsten øges fra 87 pct. til 90 pct. af landsgennemsnittet. Indsatsområderne er især

- At skabe gode rammebetingelser for det bornholmske erhvervsliv.
- Udvikling af Bornholm som uddannelsesø, hvor uddannelse betragtes som erhverv.
- Udvikling af forskningsinitiativer.

Som det fremgår af nærværende rapport, er uddannelse et af de bedste instrumenter for udvikling. Initiativer om uddannelse og forskning har derfor en central placering både i Bornholmerpakken og i *Øen i midten*. Målsætningen er at gøre uddannelsessektoren til et betydende erhverv på øen ved at skabe 500 permanente arbejdspladser på Bornholm. Målsætningerne er desuden

- At skabe uddannelser, der som følge af deres unikke karakter kan tiltrække studerende fra resten af Danmark og fastholde bornholmske studerende.
- At forøge uddannelsesaktiviteten, således at den nuværende alderssammensætning på Bornholm ændres.
- At matche Bornholms infrastruktur, boligudbud og undervisningsfaciliteter med uddannelsernes behov.
- At tilpasse uddannelserne til den bornholmske erhvervsstruktur med henblik på at opnå hensigtsmæssige synergieffekter.
- At uddannelserne i videst muligt omfang samles på samme geografiske lokalitet.

Rapporten indeholder en række konkrete forslag til nye uddannelser. Det pointeres endvidere, at de eksisterende uddannelses- og forskningsinstitutioner bør samarbejde gennem etablering af et forpligtende samarbejde ved at indgå i et regionalt center for videregående uddannelser (et såkaldt CVU). Da videregående uddannelser er knyttet til lærestalter, er det dertil nødvendigt at samarbejde med uddannelsesinstitutioner i resten af landet med henblik på, at de etablerer eller støtter nye uddannelser på Bornholm.

Disse initiativer er nu fulgt op med forslaget om at etablere et CVU tilpasset bornholmske forhold. Det betegnes *Bornholms Akademi* og er et samarbejdsorgan for uddannelses- og forskningsinstitutioner på øen. Planen er, at akademiet starter sine aktiviteter foråret 2000. Målet er 1.000 uddannelsespladser med et årligt optag på 250 inden for 10 år. De 1.000 pladser fordeles med 350 på kunsthåndværk og design, 400 på pædagogiske og socialfaglige uddannelser og 250 på kommunikation og erhvervsøkonomiske studier.

Akademiet etableres i et samarbejde mellem Erhvervsknudepunktet og øens uddannelses- og forskningsinstitutioner som et selvstændigt organ, der skal være øens initiativkoordinator for nye uddannelser og skal varetage den fælles kontakt med lærestalter og ministerier.

Sideløbende har Erhvervsknudepunktet formuleret en strategi med henblik på at tiltrække distancearbejdende. Projektet kaldes Distancearbejde på Bornholm. Projektets langsigtede mål er at skabe nye, varige arbejdspladser i regionen ved at:

- Udnytte den nye forbedrede infrastruktur rent fysisk og teknologisk.

- Tiltrække og etablere nye lokale virksomheder på Bornholm, som leverer call center-, telemarketing, market research og andre serviceydelser på business-to-business markedet, herunder etablering af personlige netværk.
- Skabe muligheder for telearbejde for regionens indbyggere og for mennesker, som gerne vil flytte til Bornholm, men ikke gør det pga. beskæftigelsessituationen.
- Udvikle nye forretningsmuligheder for lokale små og middelstore virksomheder baseret på anvendelse af ny informations- og kommunikationsteknologi.
- Skabe et *nyt arbejdsmarked* baseret på distancearbejde, distanceafhængige forretningsfunktioner og informations- og kommunikationsteknologi.

Projektet sigter primært på at skabe forudsætninger for et arbejdsmarked inden for informations- og kommunikationsteknologi samt udnytte den forbedrede infrastruktur rent fysisk og teknologisk, her tænkes på Øresundsbroen og hurtigfærge til Sverige, TeleDanmarks etableringer i forbindelse med *Bornholmernettet* samt:

- Videnindsamling/analyse af regionens udviklingsmuligheder, kompetence, kvalifikationer og markedsindsigt som en nødvendig baggrund for en målrettet indsats nu og på længere sigt.
- Ved hjælp af målrettet information at øge kendskabet i regionen til de forretnings- og beskæftigelsesmæssige muligheder, som distancearbejde skaber.
- Undersøge og/eller afprøve muligheder samt stimulere oprettelsen af nye arbejdspladser på IKT-området:
 1. Etablering af mindre call center virksomheder baseret på lokale eller udenøvs iværksættere/virksomheder.
 2. Markedsføring af de forretningsmæssige fordele ved at placere delfunktioner af større virksomheder på Bornholm.
 3. Netværksdannelse for lokale solodistancearbejdere og mindre distancearbejdende virksomheder.
 4. Etablering af et såkaldt *SoftCenter Bornholm*. Et kreativt, uformelt og vækstorienteret miljø, hvor virksomheder og uddannelser, som beskæftiger sig med informations- og kommunikationsteknologi, arbejder under samme tag for at få optimale muligheder for at udveksle erfaringer, arbejde sammen og gensidigt inspirere hinanden.
- På basis af de indhøstede erfaringer i projektet udformes en langsigtet strategi og handlingsplan.

3.5. Den lokale og regionale indflydelse

Et gennemgående træk ved fordelingen af EU-midler er, at tilskud til strukturprojekter inden for landbrug og fiskeri styres centralt via ordningen Mål 5a, der er opdelt i en landbrugs- og fiskeridel. Det gælder både støtte til enkeltbedrifter og følgeindustrien.

Under de øvrige ordninger ydes tilskuddene i tæt samarbejde med lokale og regionale myndigheder med indstilling fra Det Regionale Strukturudvalg på Bornholm. Det gælder Mål 5b, INTERREG, LEADER og PESCA. Socialfondens Mål 3 er helt igennem administreret regionalt under det Regionale Socialfondsudvalg.

Det Regionale Strukturudvalg, der blev etableret i 1996, er sammensat af to repræsentanter fra amtet, en fra hver kommune, to fra Det Regionale Arbejdsmarkedsudvalg for Bornholm, to fra Bornholms Erhvervsråd og en fra uddannelsesinstitutionerne. I Mål 5b og LEADER II-sager delta-

ger også repræsentanter fra landbruget og borgerforeninger, i PESCA-sager repræsentanter fra Bornholms og Christiansø's Fiskeriforening, SID og KAD og i INTERREG II-sager en repræsentant fra Arbejdsmarkedsstyrelsen og en fra Erhvervsfremme Styrelsen. Det Regionale Strukturfondsudvalg har således en endnu bredere sammensætning end Erhvervsknudepunktet.

Det Regionale Socialfondsudvalg har som medlemmer to repræsentanter fra amtet, tre fra kommunerne, to fra lønmodtagersiden og to fra arbejdsgiversiden i Det Regionale Arbejdsmarkedsråd. Endvidere udpeger regionchefen for AF en repræsentant.

Sammenfattende er der især i løbet af indeværende programperiode 1994-99 sket en forøgelse af den regionale indflydelse, således at f.eks. indstillinger til afslag på ansøgninger følges af de statslige styrelser. Denne stigende regionale indflydelse har medført øget regional administration, ligesom en stigende amtslig og kommunal medfinansiering til programmernes gennemførelse har været nødvendig.

Konklusionen er, at der er en betydelig regional indflydelse på anvendelsen af EU-midler og dermed den vigtigste finansielle kilde for regional udvikling.

Med hensyn til Bornholmerpakken er alle de skitserede forslag formuleret i et tæt samarbejde mellem de berørte ministerier - navnlig Erhvervsministeriet - og de regionale aktører. En række af forslagene forudsætter endvidere regional medfinansiering. Også på dette punkt har den regionale indflydelse været betydelig - om end det samlede resultat af pakken kan virke skuffende set med bornholmske øjne.

De efterfølgende initiativer f.eks. *Øen i midten* er ligeledes alle forankret på Bornholm. Af disse er dog kun få ført ud i livet.

4. Betydningen af statsinstitutioner på Bornholm

Der kan så godt som udelukkende tales om fordele ved at tiltrække statsinstitutioner til øen:

For det første skabes der derved beskæftigelse og indkomster på øen. De to indrammede eksempler - Bornholms Trafikken og Bornholms Værn - viser, at den beskæftigelsesmæssige betydning er meget større end den direkte beskæftigelse ved selve institutionen. Dertil kommer, at statsinstitutioner sædvanligvis giver stabil helårsbeskæftigelse. Endelig har de beskæftigede ved statsinstitutioner ofte en faglig eller videregående uddannelse og kan dermed bidrage til at hæve øens samlede uddannelsesniveau.

Ses der specielt på uddannelsesinstitutioner, er effekten endnu mere vidtrækkende. Placering af uddannelsesenheder er formodentlig det mest effektive regionalpolitiske middel: Ud over den direkte og indirekte beskæftigelseeffekt betyder uddannelsesenheder, at unge får mulighed for at blive på øen, og der tiltrækkes unge udefra. Det vil modvirke den mangel på ungdom, som Bornholm i mange år har levet med. Når de unge er færdige med uddannelsen, må det forventes, at nogle af dem vil blive på Bornholm. Det er med til at løfte øens uddannelsesniveau - og kan på visse områder afbøde vanskeligheder med at tiltrække højt uddannede udefra. Gennem projekter og praktik kommer de unge endvidere i kontakt med øens virksomheder, organisationer og myndigheder - et samspil, der erfaringsvis er til gavn for begge parter.

For det andet kan statsinstitutioner betyde en bedre service for øens borgere og institutioner. Det er således en stor fordel for Bornholm, at der er en domstol og et statsamt. I modsat fald skulle retssager og måske også tinglysning foregå et andet sted i landet. At øen har sit eget statsamt betyder, at de familieretlige sager som skilsmisser, separationer, bidrags- og samværssager samt de sociale ankesager behandles af en institution med kendskab til de lokale forhold.

For det tredje er det lettere at samarbejde med regionalt lokaliserede statsenheder end med organer, der har hjemsted i København. Som det fremgår af afsnit 3 er et velfungerende samarbejde på mange felter helt vitalt for en effektiv og brugervenlig administration, når opgaven påhviler både regionale og statslige myndigheder. Dertil betyder koncentration ringere service, og med Bornholms beliggenhed gælder det formodentlig mere her end i det øvrige land.

For det fjerde kan tilstedeværelsen af repræsentanter for staten fremme dialogen med centralmagten. Statens repræsentanter på øen kender de lokale problemer, de ved hvor en indsats er særlig ønsket, og de har tillige forbindelser til centraladministrationen, som de lokale kan have svært ved at opbygge.

Hvis der endelig skal peges på en ulempe, er det, at tilbøjeligheden til at overlade statsopgaver til amtet og kommunerne er mindre, når staten er repræsenteret på øen. Det ser man i Sverige, hvor stort set alle regionalt orienterede statsopgaver er henlagt til länsstyrelsen. Denne styrelse og ikke mindst styrelsens formand, landshøvdingen, har således en markant regional indflydelse.

Eksempler på betydningen af statsinstitutioner på Bornholm

Bornholms Værn

I forbindelse med den forestående reduktion af Bornholms Værn er det beregnet, hvad de økonomiske og beskæftigelsesmæssige konsekvenser vil være for Bornholm. I foråret 1999 var den faste stab ved Bornholms Værn 505. Endvidere var der 300 værnepligtige. Den samlede beskæftigelsesmæssige betydning af Bornholms Værn er imidlertid 997 arbejdspladser, når de værnepligtige tælles med og 697, hvis de ikke regnes med. Heraf findes de 192 i erhverv uden for værnet. Sagt på en anden måde medfører en fast stab på 505, at der i alt skabes 697 helårsarbejdspladser på Bornholm (ekskl. værnepligtige), dvs. 38 pct. flere arbejdspladser end den faste stab.

Effekten af denne reduktion af Bornholms Værn skal yderligere ses på baggrund af tidligere reduktioner af forsvarets mandskab på Bornholm. Flyvestation Segen er således reduceret med ca. 100 mand i de seneste år.

Kilde: Det Bornholmske Erhvervsknudepunkt, 1999.

BornholmsTrafikken

BornholmsTrafikken er en stor arbejdsplads i bornholmsk sammenhæng. I 1996 udgjorde beskæftigelsen i rederiet 633 årsværk, heraf 551 med bopæl på Bornholm. Gennem køb af varer og tjenesteydelser og ved at ansatte i rederiet og hos underleverandører køber ind på øen, skabes der beskæftigelse uden for rederiet. Denne indirekte effekt er ganske betydelig, idet det er beregnet, at der i alt skabes 1.035 arbejdspladser. Ud over de ansatte i rederiet er BornholmsTrafikken således årsag til 484 helårsarbejdspladser svarende til 88 pct. flere end de direkte beskæftigede. Dertil kommer, at mange er deltidsansatte, hvilket betyder, at mellem 5 og 10 pct. af øens husstande i løbet af året har indkomster, der i sidste ende skyldes BornholmsTrafikken.

Kilde: Jie Zhang og Svend Lundtorp, 1997.

5. Statsinstitutioner på Bornholm

5.1. Antal statsansatte på Bornholm

Danmarks Statistik opgjorde i 1995 antallet af statsansatte på Bornholm til 2.046 heraf 384 deltidsansatte svarende til 1,13 pct. af antallet af statsansatte i hele landet. Siden er Danmarks Statistik holdt op med at føre mandtal over antallet af statsansatte. En årsag hertil er, at det med tiden er et upræcist begreb. For få år siden var de ansatte i telefonvæsenet statsansatte. I dag er de privatansatte. Det betyder ikke en reduktion i den samlede beskæftigelse, at antallet af statsansatte på denne måde bliver mindre. Det samme gælder privatisering af rengøring, edb og andre funktioner. Så flyttes beskæftigelse fra staten til den private sektor, uden at det har betydning for den samlede beskæftigelse.

Et aktuelt eksempel er Post Danmark. Med liberaliseringen af postdistributionen er denne etat i lighed med telefonvæsenet ved at blive en om ikke privat virksomhed så en forretning, der må drives på markedsvilkår i konkurrence med helt private firmaer. Post Danmark beskæftiger 188 på Bornholm.

Et modsat rettet eksempel er levnedsmiddelkontrollen. Den er indtil nytår kommunal, men overgår til staten fra næste år. Det giver en statistisk forøgelse af antallet af statsansatte, dog uden at røkke den samlede beskæftigelse (såfremt staten opretholder det samme aktivitetsniveau).

Betragtes statsinstitutioner som et middel til at skabe arbejdspladser og indkomster, er det dertil rimeligt at skelne mellem de statsinstitutioner, der naturligt eller nødvendigvis hører til på Bornholm, og institutioner, der principielt kunne ligge andre steder.

Institutioner med naturlig placering på Bornholm er offentlige virksomheder, der har til opgave at betjene lokalbefolkningen og virksomheder på øen, dvs. kundeorienterede virksomheder. Det kan også være statsfunktioner, der er knyttet til det fysiske miljø (Statsskovvæsenet) eller til f.eks. det bornholmske fiskeri. Postvæsenet er et klart eksempel på en statsfunktion, hvor beskæftigelsen helt er afhængig af den lokale efterspørgsel. Selv i Post Danmark er der dog ledelses- og specialistfunktioner, der kan lokaliseres efter andre hensyn end kunderne.

Noget tilsvarende gælder politiet og Told • Skat. De to etater er i bornholmsk sammenhæng store virksomheder på øen. Deres opgave er at betjene regionens borgere og virksomheder. Men også disse etater har ledelses- og specialistfunktioner, der er placeret i København.

Omvendt er f.eks. Baltisk Medie Center et eksempel på en institution, der godt kunne ligge andre steder. Det er en international virksomhed, der hverken har kunder på Bornholm eller i det øvrige Danmark. Dog må etableringen af Baltisk Medie Center ses i sammenhæng med en række andre baltiske initiativer på Bornholm.

Sondringen mellem kundeorienterede og ikke-kundeorienterede institutioner er interessant, fordi de kundeorienterede funktioner ikke er et instrument for udvikling. De forstærker en udvikling - både positivt og negativt - ved at tilpasse sig efterspørgslen. Ændres serviceniveauet kan det også resultere i flere eller færre arbejdspladser. Men det er ikke arbejdspladser, der kan tiltrækkes uden tilsvarende kundeunderlag.

Med disse forbehold kan det konkluderes, at øen har en særlig interesse i at tiltrække institutioner, som ikke ifølge sagens natur skal ligge på Bornholm. Som det fremgår af det følgende, er der mange af den type på Bornholm.

5.2. Afledt beskæftigelse

Når antallet af ansatte er et diskutabelt mål for en statsvirksomheds størrelse, kan det som nævnt skyldes, at funktioner i virksomheden udføres af private underleverandører. Helt generelt betyder det, at en virksomhed skaber afledt beskæftigelse ved køb og salg i lokalsamfundet. Det kan for nogle statsvirksomheder være af et så betydeligt omfang, at den samlede beskæftigelseffekt er meget større end den direkte. Eksemplet i afsnit 4 om BornholmsTrafikken viser således, at den afledte effekt af rederiets aktiviteter er af samme størrelsesorden som den direkte beskæftigelse.

5.3. Uddannelsesinstitutioner

Det kan i denne forbindelse diskuteres, hvornår bornholmske uddannelsesinstitutioner er naturligt knyttet til øen, og hvornår de ikke er det. Glas- og Keramikskolen er et oplagt eksempel på en institution, der ikke har en nødvendig tilknytning til Bornholm, idet næsten alle elever kommer udefra.³ Modsat kommer Erhvervsskolens og pædagogseminariets elever stort set alle fra Bornholm. I princippet kunne de dog ligge uden for øen, hvilket ville bevirke, at de unge bornholmere, der er elever, måtte flytte til fastlandet for at få uddannelse - i lighed med de unge, der søger videregående uddannelser, som ikke udbydes på Bornholm. I princippet har således kun få - hvis overhovedet nogen - statsfinansierede uddannelsesinstitutioner en nødvendig tilknytning til regionen.

Betragtes den beskæftigelsesmæssige virkning af uddannelsesinstitutioner, er antallet af beskæftigede et magert mål. Det er fordi, de studerende ikke tælles med. Det bør de rettelig, for det at studere svarer til et fuldtidsjob. Gennem SU-stipendier, lån og bijob har de studerende til et forbrug, som bidrager til øens økonomiske liv. Kun hvis alternativet er arbejdsløshed, kan der være grund til ikke at regne de studerende med. Men det er normalt ikke tilfældet. Det realistiske alternativ er, at de søger uddannelse uden for øen. Der er her set bort fra folkeskolen og gymnasiet.

Betragtet på denne måde, er de statsfinansierede uddannelsesinstitutioner betydelige enheder på Bornholm. Bornholms Erhvervsskole er således efter denne målestok, hvor de studerende tælles med i beskæftigelsen, uden sammenligning den største statslige arbejdsplads på Bornholm.

5.4. Statsinstitutioner på Bornholm 1999

Som led i denne undersøgelse er samtlige statsinstitutioner på Bornholm blevet spurgt om antal beskæftigede og om omfanget af lokal og regional indflydelse på institutionens drift. Undtaget er Post Danmark, der er betragtet som en ren kundeorienteret virksomhed - om end en i bornholmsk sammenhæng stor forretning med 188 fuldtidsbeskæftigede.

BornholmsTrafikken og Bornholms Værn er ikke blevet spurgt, fordi der på anden måde har været adgang til oplysningerne. Medtaget er også selvejende institutioner, der finansieres af staten som TIC-Bornholm og Bornholms Forskningscenter. Spørgeskemaet er gengivet i bilag 1 og en detaljeret beskrivelse af de enkelte institutioner er givet i bilag 2.

3 Glas- og Keramikskolen har dog en faglig og kulturel tilknytning til Bornholm, idet øen er rig på glas- og keramikunstnere.

I tabel 5.1 er vist en oversigt over statsinstitutionerne på Bornholm.

Tabel 5.1. Statsinstitutioner på Bornholm

Institutionens navn		Antal ansatte	
		Fuld tid	Deltid
AF-Bornholm		38	2
Baltisk Medie Center		11	2
Bornholms Forskningscenter		14	4
Bornholms Levnedsmiddelkontrol		10	6
Bornholms Lufthavn		39	
Bornholms Statsskovdistrikt		35	3
Bornholms Statsamt		7	6
Bornholms Trafikken		633	
DR Bornholm		18	15
Embedslægen		1	1
Fiskeridirektoratet, Afd. Nexø		8	2
Forsvaret			
Bornholms Værn	505		
Hjemmeværnet	14		
Flyvevåbnet	58		
Søværnet	78		
I alt forsvaret		655	
Politi		80	
Retten i Rønne		13	7
Statens Bilinspektion		4	3
TIC-Bornholm		5	
Told • Skat		51	8
Alkologuddannelsen		3	1
AMU-center		21	
Bornholms Erhvervsskole		119	44
Bornholms Højskole		7	13
Glas- og Keramikskolen		11	9
Højvangseminariet		6	9
Tekstil Seminarium		1	7
I alt ansatte		1.790	142

Kilde: Bilag 2.

Tabellen viser, der er 1.790 fuldtidsansatte på statsinstitutioner på Bornholm og 142 deltidsansatte.⁴

Omregnet til fuldtidsansatte er der således ca. 1.850 statsansatte. Det svarer til knap 10 pct. af den samlede beskæftigelse eller en fjerdedel af de offentligt ansatte på Bornholm.⁵

Blandt de enheder, der ikke er uddannelsesinstitutioner, er der ved en grov optælling ca. 400 fuldtidsarbejdspladser, der i kraft af deres virke skal ligge på Bornholm. Det er under en fjerdedel af den-

4 Antallet af deltidsansatte er undervurderet, fordi flere institutioner i besvarelsen af spørgeskemaet har omregnet til fuldtidsstillinger. Som tidligere nævnt er Post Danmark ikke med. Post Danmark beskæftiger 188 personer på fuld tid på Bornholm.

5 Disse beregninger skal tages med forbehold, fordi BornholmsTrafikken ikke er regnet med under de offentlige serviceydelser, men er medtaget i denne opgørelse.

ne gruppe institutioner. En betydelig del af statens arbejdspladser på Bornholm har således ikke en nødvendig lokalisering på øen.

En væsentlig årsag til det store antal statslige arbejdspladser er imidlertid, at der er to store statsvirksomheder, der dominerer tabellen. Det er BornholmsTrafikken med 633 fuldtidsansatte og Bornholms Værn med 505. Tilsammen udgør de 2/3 af samtlige statslige arbejdspladser. Beskæftigelsesudviklingen i disse to enheder har derfor afgørende indflydelse på antallet af statsfinansierede arbejdspladser - og har i det hele taget vital betydning for Bornholm.

Den tredjestørste virksomhed er Bornholms Erhvervsskole med 119 fuldtidsansatte og 50 deltidsbeskæftigede. Derefter følger politiet med 80 fuldtidsansatte efterfulgt af Told • Skat med 51, lufthavnen med 39, AF-Bornholm med 38 og Bornholms Statsskovdistrikt med 35.

Med 168 fuldtidsansatte og 83 deltidsbeskæftigede vejer uddannelsesinstitutionerne tilsyneladende ikke meget i det samlede billede. Tælles eleverne med, bliver de imidlertid pludselig dominerende. Antages det for eksemplets skyld, at der er en fuldtidsstilling for hver 10 elever, at der tale om, at ca. 2.200 personer har deres daglige virke i en af statens uddannelsesinstitutioner på Bornholm.

6. De finansielle relationer mellem staten og Bornholm

Denne gennemgang af de finansielle relationer mellem staten og Bornholm er baseret på Steen Schønemanns rapport *En ø uden tilskud* fra 1995, hvor tallene er fra 1992. Det har ligget ud over denne opgave at ajourføre disse tal. Det samlede billede af pengestrømmene er dog næppe ændret væsentligt, om end de fleste beløb i dag er større end i 1992.

Tabel 6.1 giver en oversigt over betalingerne mellem Bornholm og det øvrige Danmark. Nettooverførslen fra det øvrige Danmark til Bornholm var således DKK 649 mio. i 1992. Dertil skal lægges værdien af gratis behandling af bornholmere på Rigshospitalet. Den var på DKK 58 mio., dvs. den samlede nettooverførsel fra det øvrige Danmark var DKK 707 mio. i 1992.⁶ Målt pr. indbygger var nettobetalingerne fra staten til Bornholm DKK 14.230, hvilket var ca. DKK 9.000 over landsgennemsnittet.

Tabel 6.1. Oversigt over betalinger mellem Bornholm og det øvrige Danmark (1992)

	DKK mio.	DKK pr. indbygger	
	Bornholm	Bornholm	Danmark
Direkte skatter	1.045	22.932	29.678
Indirekte skatter	950	20.874	17.446
Betalinger til staten i alt	1.995	43.806	47.124
Statsligt forbrug	593	13.015	12.778
Statslige investeringer	51	1.111	908
Statslige indkomstoverførsler	1.574	34.553	32.453
Bloktilskud og udligning	426	9.357	6.112
Betalinger fra staten/det øvrige Danmark	2.644	58.036	52.251
Nettobetaling fra staten	649	14.230	5.127

Kilde: Steen Schønemann, 1995.

Den væsentligste årsag til de betydelige overførsler til Bornholm er, at indkomsterne på Bornholm er mindre end i den øvrige del af landet, hvilket er helt i overensstemmelse med den nationale strategi om ligelig regional udvikling og lige muligheder.

Da hensigten med denne rapport er at undersøge mulighederne for at påvirke pengestrømmene og deres anvendelse, er der imidlertid grund til kort at gennemgå, hvad der ligger i de enkelte elementer:

⁶ Tilskuddet for gratis behandling på Rigshospitalet er senere (1994) konverteret til et tilskud på DKK 60 mio. om året.

- *Direkte skatter.* Da indkomsterne er lavere på Bornholm end i det øvrige Danmark, er de direkte skatter det også. Dertil kommer et langt lavere niveau for selskabsskatter.
- *Indirekte skatter.* Niveaue for de indirekte skatter er derimod over landsniveauet. Det skyldes turismen. Da turisternes andel af privatforbruget på Bornholm udgør ca. 30 pct., betaler turisterne følgelig også betydelige beløb i moms og andre afgifter. Modsat virker, at de bornholmske virksomheder samlet ikke betaler indirekte skatter, men tværtimod modtager tilskud, fordi øen er mere præget af subsidierede erhverv end resten af landet.
- *Statsligt forbrug og investeringer.* Disse beløb afspejler statens aktiviteter på Bornholm. Det ses, at de statslige udgifter er over landsgennemsnittet, hvilket i 1992 navnlig kunne henføres til Bornholms Værn.
- *Statslige indkomstoverførsler.* Når dette beløb er over landsgennemsnittet, skyldes det udelukkende flere pensionister.
- *Bloktilskud og udligning.* Også dette beløb er som ventet over landsgennemsnittet, fordi indkomsterne er under landsgennemsnittet.

Det er ikke forsøgt at give et skøn over udviklingen siden 1992. Hvad der trækker i retning af større nettobetaling til Bornholm, er Bornholmerpakken, der anslået ville betyde DKK 45 mio. om året i fem år. Om statens aktiviteter siden 1992 er øget eller formindsket kan der ikke hæftes tal på. På grund af prisudvikling og relativt flere pensionister er der imidlertid grund til at tro, at indkomstoverførslerne er steget.

Det er karakteristisk, at den helt overvejende del af nettobetalingerne fra staten skyldes de lavere indkomster på Bornholm. Det er altså ikke tilskud med særlige formål. Det gælder kun beløb, der i denne forbindelse er af mindre størrelse så som betalingen for Rigshospitalet og transportstøtten. Senere er der dog med Bornholmerpakken kommet flere tilskud med klart sigte mod egnsudvikling. Det kan diskuteres om støtte til landbrug og fiskeri har et regionalpolitisk eller et erhvervspolitisk formål. Effekten er imidlertid begge dele.

Ses dette i relation til samspillet mellem den statslige og den regionale politik, er det således kun en lille del af de statsmidler, som tilflyder øen, der direkte påvirker øens udviklingsstrategi, nemlig statens forbrug og investeringer på Bornholm.

Samtidig skal det dog noteres, at det naturligvis er af stor betydning, at staten kompenserer for et lavt indkomstniveau.

Mulighederne, for at Bornholm kan påvirke pengestrømmene til og fra øen, er gennemgående små. Det er mekanismer, der følger skatteregler, pensionssatser mv. Hvis nogle af de forslag, der er diskuteret i denne rapport, bliver gennemført, vil statens forbrug og investeringer på Bornholm dog forøges. Det bør også nævnes, at bornholmske kommuner sammen med andre små kommuner med lave indkomster gennem samarbejdet i *Det Skæve Danmark* forsøger at ændre udligningsordningerne til gunst for denne gruppe fattige kommuner.

Litteratur

Der er i de seneste år skrevet adskillige rapporter, notater mv. om Bornholm. De fleste er sammenfattet og kommenteret i Palle Mikkelsens rapport *Staus for Bornholm*, som anbefales som grundlag for mere indgående studier. Nedenfor er nævnt de kilder, der direkte er brugt som grundlag for denne rapport.

Bornholms Amt, 1995, *Bornholmerpakken - Serviceeftersyn*.

Bornholms Amt, 1995, *Bornholms Akademi - samarbejde, fokusering, regionalisering*.

Bornholms Amt, 1998, *Mål 5b og Bornholm - foreløbige erfaringer 1994-99*, Notat.

Danmarks Statistik, 1998, *Statistisk Årbog*.

Det Bornholmske Erhvervsknudepunkt, 1998, *Øen i midten*.

Det Bornholmske Erhvervsknudepunkt, 1999, *Redegørelse for konsekvenserne ved en reduktion af Bornholms Værn*.

Det Regionale Arbejdsmarkedsråd på Bornholm, 1997, *Bornholmerpakken*.

Jie Zhang og Svend Lundtorp, 1997, *Bornholms Trafikkens økonomiske og beskæftigelsesmæssige betydning for Bornholm*, Bornholms Forskningscenter.

Mikkelsen, Palle, 1997, *Status for Bornholm*, Bornholms Forskningscenter og Det Regionale Arbejdsmarkedsråd på Bornholm.

Opgavekommissionen, 1998, *Fordelingen af opgaver i den offentlige sektor*, Betænkning 1366, December.

Opgavekommissionen, 1998, *Fordelingen af opgaver i den offentlige sektor. Opgavefordelingen i udvalgte lande*, Juni.

Opgavekommissionen, 1998, *Fordelingen af opgaver i den offentlige sektor. Regelsamling*, April.

Regeringen, 1993, *En langsigtet indsats på Bornholm (Bornholmerpakken)*.

Schønemann, Steen, 1994, *Bornholms befolkning, erhvervsstruktur og udvikling*, Bornholms Forskningscenter.

Schønemann, Steen, 1995, *En ø uden tilskud*, Bornholms Forskningscenter.

Schønemann, Steen, 1996, *Bornholm: Economic Structures and Development*, Bornholms Forskningscenter.

Bilag 1. Spørgeskema til statsinstitutioner på Bornholm

Formålet med dette spørgeskema er - til en undersøgelse for Bornholms amt - dels at få et overblik over antal statsansatte på Bornholm, dels et indtryk af samarbejdet mellem øens statsinstitutioner og amtet og kommunerne. Materialet skal bruges som grundlag for beslutninger om Bornholms udvikling.

1. Institutionens navn (navnet på Deres institution):

.....

2. Institutionens vigtigste opgaver (vedlæg evt. et bilag med beskrivelse):

.....
.....
.....

3. Antal ansatte i institutionen 15 august 1999:

Antal fuldtidsansatte:.....

Antal deltidsansatte:.....

4. Finansiering

- 100 pct. Statsfinansiering
- Over 50, men under 100 pct. Statsfinansiering
- Under 50 pct. Statsfinansiering

5. Anden finansiering (hvis der er anden finansiering. Gerne flere krydser):

- EU midler
- Kommunale tilskud
- Tilskud fra amtet
- Brugerbetaling
- Andet hvilken:.....

.....

6. Har amtet og/eller kommuner indflydelse på institutionens virke ved bestyrelsespladser i institutionens bestyrelse eller deltagelse i rådgivende udvalg eller lignende?

Beskriv venligst hvordan, hvis det er relevant:.....

.....

7. Beskriv i korte sætninger emnerne for samarbejdet med kommune(r)/amtet samt formålet for samarbejdet (udfyldes kun, hvis der er samarbejde.).

.....

.....

.....

8. Beskriv i korte sætninger, hvordan samarbejdet er organiseret.

.....

.....

.....

.....

underskrift dato

Skemaet sendes til Bornholms Forskningscenter
Stenbrudsvej 55
3730 Nexø
tlf: 56 44 11 44
fax: 56 49 46 24

Kontaktperson: Svend Lundtorp *e-mail: lundtorp@rcb.dk*

Bilag 2. Statsinstitutioner på Bornholm 1999

Ikke-uddannelsesinstitutioner

AF-Bornholm

Antal fuldtidsansatte	38
Antal deltidsansatte	2

I kraft af sit virke er AF en klar kundeorienteret virksomhed. Bevillingen afhænger delvis af beskæftigelsessituationen på Bornholm.

Gennem Det Regionale Arbejdsmarkedsråd for Bornholm (RAR) har enheden stor betydning for øens beskæftigelsespolitik og dermed for Bornholms erhvervs politik.

RAR er sammensat af repræsentanter fra arbejdsmarkedets partnere samt amt og kommuner.

AF og RAR samarbejder med amt og kommuner gennem Erhvervsknudepunktet og på forskellig måde i forbindelse med beskæftigelsesindsats.

100 pct. statsfinansieret.

Baltisk Medie Center

Antal fuldtidsansatte	11
Antal deltidsansatte	2

Baltisk Medie Center er en internationalt orienteret virksomhed uden specielle beliggenhedsfordele på Bornholm.

Bornholms Amt og Nexø Kommune har sæde i centrets bestyrelse.

Der samarbejdes regionalt om især EU-projekter og Baltisk Uddannelsesø.

Mellem 50 og 100 pct. statsfinansiering. Får midler fra EU samt fra brugerbetaling.

Bornholms Forskningscenter

Antal fuldtidsansatte	14
Antal deltidsansatte	4

Bornholms Forskningscenter er en national og international forskningsinstitution. Da bornholmske problemstillinger fylder meget lidt i forskningen, er lokaliseringen ikke specielt bundet til Bornholm.

Bornholms Amt, Kommuneforeningen og Bornholms Erhvervsråd har pladser i bestyrelsen.

Det regionale samarbejde gælder konkrete rekvirerede opgaver samt deltagelse i en fælles uddannelses- og forskningsstrategi for Bornholm.

Mellem 50 og 100 pct. statsfinansiering. Øvrige midler kommer fra forskningsråd, brugerbetaling og EU.

Bornholms Levnedsmiddelkontrol

Antal fuldtidsansatte	10
Antal deltidsansatte	6

Kundeorienteret virksomhed. Institutionen er i dag en fælleskommunal virksomhed. Den overtages af staten 1. januar 2000.

Den regionale indflydelse har indtil nu været stor, fordi virksomheden er kommunalt ejet.

Er i dag ca. 60 pct. skattefinansieret. Derudover indtægter fra brugerbetaling.

Bornholms Lufthavn

Antal fuldtidsansatte	39
Antal deltidsansatte	

Lufthavnen er kundeorienteret i den forstand, at den er til for at betjene kunder, der bor på Bornholm eller besøger Bornholm. På den anden side er en stor del af lufthavnens bemanning uafhængig af trafikmængden.

Den regionale indflydelse på driften er beskedent.

Lufthavnen er mellem 50 og 100 pct. statsfinansieret. Den har indtægter fra brugerbetaling samt fra reklamer, handling af fly, parkering mv.

Bornholms Statsskovdistrikt

Antal fuldtidsansatte	35
Antal deltidsansatte	

Plus elever

Skovdistriktet er ifølge sagens natur helt stedbundet.

Amt og beliggenhedskommune er repræsenteret i distriktets brugerråd, som er et rådgivende organ. Amt og kommuner har fire medlemmer af det 10 mand store udvalg. Amt og kommuner inddrages også i den langsigtede planlægning. Periodeplanen revideres dog kun hvert 15. år.

Der samarbejdes på en række felter især om friluftsliv og turisme.

Skovdistriktet er næsten 100 pct. statsfinansieret. Har mindre indtægter ved salg, leje og forpagtning.

Bornholms Statsamt

Antal fuldtidsansatte	7
Antal deltidsansatte	6

Amtmanden er statens repræsentant på Bornholm. Da opgaverne vedrører tilsyn, ankesager, civilretssager mv., er statsamtet klart knyttet til en lokalisering på øen.

Kommuneforeningen og amtet er repræsenteret i Det Sociale Nævn. Amtet tillige i tilsynsrådet. Derudover er den lokale indflydelse begrænset.

Statsamtet er 100 pct. statsfinansieret.

BornholmsTrafikken

Antal fuldtidsansatte	633
Antal deltidsansatte	

Omregnet til fuldtidsansatte, 1997. Rederiet har mange deltidsansatte, bl.a. sæsonbeskæftigede.

Selv om BornholmsTrafikken ifølge sagens natur er en kundeorienteret virksomhed, er tilknytningen til Bornholm ikke en selvfølgelighed. Af de 633 årsværk, rederiet beskæftiger, har 551 bopæl på Bornholm. Administration, bemanding og vedligeholdelse kunne lige så vel ske fra København.

Bornholms Amt har gennem styrelsen, hvor amtsborgmesteren er formand, stor indflydelse på rederiets drift.

Der er et betydeligt samarbejde med især bornholmske virksomheder og organisationer.

BornholmsTrafikken finansieres næsten fuldt ud gennem brugerbetaling.

Kilde: Jie Zhang og Svend Lundtorp, 1997.

DR Bornholm

Antal fuldtidsansatte	18
Antal deltidsansatte	15

I følge sagens natur er den regionale radio tæt bundet til Bornholm. På den anden side er virksomhedens omfang helt afhængig af de ressourcer Danmarks Radio stiller til rådighed.

Amtet har en vis indflydelse gennem det rådgivende amtsprogramudvalg, hvor formanden er udpeget af amtet.

Konkret samarbejdes der om videreformidling af offentlig information. Mere bredt er der naturligvis mange kontakter mellem radioen og lokalpolitikere, erhvervsfolk m.fl.

Radioen er 100 pct. licensfinansieret.

Embedslægeinstitutionen på Bornholm

Antal fuldtidsansatte	1
Antal deltidsansatte	1

Som sundhedsfaglig tilsynsmyndighed har embedslægen en naturlig, men ikke nødvendig placering på Bornholm.

Den regionale indflydelse er beskeden. Dog er der et omfattende samarbejde med øens sundhedsinstitutioner.

Embedslægen er 100 pct. statsfinansieret.

Fiskeridirektoratet, Nexø afdeling

Antal fuldtidsansatte	8
Antal deltidsansatte	2

Afdelingen i Nexø er en enhed under Fiskeridirektoratet. Inspektion, kontrol mv. kunne næppe gennemføres uden en afdeling på stedet.

Enheden er 100 pct. statsfinansieret.

Forsvaret

Forsvaret har fire enheder på Bornholm:

Enhed	Antal fuldtidsansatte
Bornholms Værn	505
Hjemmeværnet	14
Flyvevåbnet	58
Søværnet	78
I alt forsvaret	655

Fast stab. Dertil kommer 300 værnepligtige ved Bornholms Værn. Forår 1999.

Af de fire enheder er Bornholms Værn langt den største, om end de øvrige værn også er store arbejdspladser i bornholmsk sammenhæng.

Den aktuelle diskussion om Bornholms Værns fremtid viser, at placeringen på Bornholm efter Forsvarsministeriets opfattelse ikke længere har en særlig forsvarsmæssig begrundelse. Denne diskussion skal endvidere ses i lyset af den tidligere reduktion i Flyvestation Segen på ca. 100 mand.

Den regionale indflydelse på driften er beskeden. Samarbejdet med amt og kommuner er beskedent.

Bornholms Værn er 100 pct. statsfinansieret.

Kilde: Det Bornholmske Erhvervsknudepunkt, 1999.

Politimesteren på Bornholm

Antal fuldtidsansatte	80
Antal deltidsansatte	

Omregnet til fuldtidsansatte.

Politiet må betragtes som en kundeorienteret virksomhed.

Gennem lokalnævn, beredskabskommission, bevillingsnævn mv. har kommunerne en vis indflydelse på tjenestens tilrettelæggelse.

Der er et tæt samarbejde mellem politiet og kommuner og amt på en række områder.

Politiet er 100 pct. statsfinansieret.

Retten i Rønne

Antal fuldtidsansatte	13
Antal deltidsansatte	7

Selv om retten i Rønne i denne sammenhæng må betragtes som en kundeorienteret virksomhed, er placeringen af en selvstændig domstol på Bornholm ikke en absolut nødvendighed. Det diskuteres således netop for tiden, om antallet af domstole skal reduceres - om end retten i Rønne nævnes som eksempel på, at det kan være svært at nedlægge mindre embeder.

Der er - efter grundloven - ingen regional indflydelse på driften. Der er dog et vist samarbejde, fordi dommeren medvirker i en række nævn.

Retten i Rønne er 100 pct. finansieret af staten.

Statens Bilinspektion

Antal fuldtidsansatte	4
Antal deltidsansatte	3

Den lokale afdeling af Statens Bilinspektion er en udpræget kundeorienteret virksomhed.

Der er ingen regional indflydelse og intet samarbejde af betydning.

Enheden er 100 pct. statsfinansieret.

TIC-Bornholm

Antal fuldtidsansatte	5
Antal deltidsansatte	

TIC-Bornholm er en selvejende institution, hvis hovedopgave er at rådgive virksomheder på øen. Det er derfor naturligt, at der er en selvstændig afdeling på Bornholm, om end andre konstruktioner kan tænkes.

Amtet har en repræsentant i bestyrelsen.

Der er et etableret samarbejde med øens kommuner om miljøspørgsmål.

Staten finansierer over 50 pct. af udgifterne. Resten dækkes af tilskud fra amtet og brugerbetaling.

Told • Skat

Antal fuldtidsansatte	51
Antal deltidsansatte	8

Told- og Skatteregion Bornholm er en klar kundeorienteret virksomhed. Funktionerne kunne næppe udføres rationelt uden en fornuftig bemanning på Bornholm.

Der er ingen regional eller kommunal indflydelse på driften. Dog er der et betydeligt samarbejde med de kommunale skattekontorer.

Told • Skat er 100 pct. statsfinansieret.

Uddannelsesinstitutioner

Alkologuddannelsen i Danmark

Antal fuldtidsansatte	3
Antal deltidsansatte	1

Da uddannelsen er den eneste af sin art i Danmark, optager den elever fra hele landet.

Der er et vist samarbejde med sygehuset, hvor uddannelsen har til huse.

Alkologuddannelsen er 100 pct. statsfinansieret.

AMU-center København, Afd. Bornholm

Antal fuldtidsansatte	21
Antal deltidsansatte	

Selv om uddannelsen også er åben for elever fra andre dele af landet, må det formodes, at de fleste elever er fra Bornholm, og placeringen her er derfor hensigtsmæssig.

Amt og kommuner har en vis indflydelse på kursusplanlægningen ved at være repræsenteret i uddannelsesudvalget for det offentlige område.

Over 50 pct. af AMU-centrets finansiering kommer fra staten. De øvrige indtægter er brugerbetaling og EU-finansiering.

Bornholms Erhvervsskole

Antal fuldtidsansatte	119
Antal deltidsansatte	44

De fleste elever er fra Bornholm, og det må formodentlig betragtes som et hovedformål at planlægge uddannelser for bornholmske uddannelsessøgende. Enkelte uddannelser på skolen er dog planlagt med henblik på at optage elever fra andre dele af landet, f.eks. HA-uddannelsen og Turistakademiet.

Amtet og kommunerne har hver en plads i skolens bestyrelse.

Erhvervsskolens rektor deltager i samarbejdet om en uddannelsesstrategi for Bornholm. Desuden samarbejdes der i forbindelse med EU-programmet Interreg.

De fleste indtægter, dvs. over 50 pct. kommer fra staten. Resten er brugerbetaling.

Bornholms Højskole

Antal fuldtidsansatte	7
Antal deltidsansatte	13

Bornholms Højskole er en selvejende institution, der eksisterer i konkurrence med andre højskoler og uddannelsesinstitutioner i øvrigt.

Der er ingen lokal eller regional indflydelse på driften, og der er efter det oplyste intet nævneværdigt samarbejde med de lokale myndigheder.

Over 50 pct. af udgifterne dækkes af staten. Resten er brugerbetaling.

Glas- og Keramikskolen på Bornholm

Antal fuldtidsansatte	16
Antal deltidsansatte	

Omregnet til fuldtidsansatte.

De fleste elever på Glas- og Keramikskolen kommer fra andre dele af landet, dvs. institutionen har ikke af den grund en naturlig tilknytning til Bornholm.

Amt og kommune har en vis begrænset indflydelse gennem deltagelse i skolerådet.

Skolens rektor deltager i samarbejdet om uddannelser på Bornholm.

Skolen er 100 pct. statsfinansieret.

Højvangseminariet på Bornholm

Antal fuldtidsansatte	6
Antal deltidsansatte	7

Plus timelærere.

Seminariet uddanner pædagoger, tilbyder Pædagogisk Grunduddannelse og gennemfører kurser og videreuddannelse for pædagogisk personale. Uden at det er oplyst, er det indtrykket, at de fleste elever kommer fra Bornholm, dvs. det er en uddannelse, der især er rette mod unge fra Bornholm.

Der er til skolen knyttet et lokalråd, hvor amt og kommuner er repræsenteret.

Skolen har et tæt samarbejde med amtet og kommunerne. Skolen har således en driftsoverenskomst med amtet om Den Pædagogiske Grunduddannelse. Desuden samarbejdes der om praktikpladser. Som led i det formaliserede samarbejde er der nedsat forskellige råd: Lokalrådet for pædagoguddannelsen, praktikpladsudvalg, praktikudvalg og uddannelsesråd for PGU-uddannelsen.

Mellem 50 og 100 pct. af udgifterne dækkes af staten. Desuden er der brugerbetaling og tilskud fra amtet i forbindelse med PGU-uddannelsen.

Bornholm - Tekstil Seminarium

Antal fuldtidsansatte	1
Antal deltidsansatte	2

Plus 11 timelærere.

Institutionen er en afdeling af Hellerup Tekstil Seminarium. Eleverne kommer så vidt vides alle fra Bornholm, og skolen er dermed navnlig blevet et tilbud til øens beboere.

Der er ingen lokal indflydelse på skolens drift, men der er et tæt samarbejde med Hasle Kommune i forbindelse med lokaler, ligesom der er et uformelt samarbejde med forskellige om uddannelsesprojekter.

Skolen er 100 pct. statsfinansieret, dog er der nogen brugerbetaling i forbindelse med åben uddannelse.

Bilag 3. Ændret opgavefordeling

Opgavekommissionen

Opgavekommissionen, der afgav betænkning december 1998, har grundigt gennemgået stort set hvert hjørne af den offentlige forvaltning med henblik på at vurdere, om det vil være hensigtsmæssigt at ændre opgavefordelingen mellem staten, amterne og kommunerne. For hvert ministerområde har der været en række forslag, der er gennemgået af kommissionen. Det gennemgående træk er imidlertid, at kommissionen har været tilfreds med den eksisterende opgavefordeling, og der er derfor kun få forslag til ændringer.

Opgavekommissionen var bredt sammensat med repræsentanter fra alle politiske partier, de kommunale organisationer, en række ministerier samt personligt udpegede repræsentanter.

I det følgende er nævnt nogle opgaver, hvor det kan overvejes at foreslå forsøg med en ændret opgavefordeling på Bornholm. Som det mindste og tydeligst afgrænsede amt vil Bornholm være en naturlig enhed for forsøg, og her kan det samtidig medvirke til at styrke øens egne muligheder for at påvirke udviklingen.

I betragtning af det omfattende emneområde er det kun få forslag, der er nævnt her. Når de fleste af de diskuterede forslag ikke er draget frem her, skyldes det en række forhold:

1. Opgaver, der allerede er udlagt til kommuner og amter. Det gælder f.eks. stort set hele det sociale område.
2. Der har for nylig været ændringer i opgavefordelingen, og opgaveområdet har således været vurderet konkret. Det gælder i forhold til skattelovgivningen, hvor staten netop har overtaget selskabs ligningen fra kommunerne, levnedsmiddelkontrollen, som staten har overtaget fra kommunerne og undervisningen af voksne flygtninge, som kommunerne har overtaget fra amterne.
3. Ændret fordeling overvejes konkret. Det gælder f.eks. en del af politiets opgaver, der forventes overført til kommunerne.
4. For nogle forslag tyder Opgavekommissionens behandling på, at der ingen politisk støtte er til forslagene.

Dette er årsagen til, at der ikke her er diskuteret forslag om EU, erhvervsområdet, boliglovgivningen, kultur, miljø, politi, skat, socialvæsen, sundhed, veje og trafik.

Som mulige eksempler, der kan afprøves på Bornholm, kan nævnes:

Arbejdsmarkedet

Styringen og administrationen af arbejdsmarkedsforanstaltninger er et kompliceret spil med mange deltagere: det statslige AF-system, amtet, kommunerne, arbejdsmarkedets parter og arbejdsløsheds-kasserne.

AF har to hovedopgaver. Den ene omfatter service over for arbejdssøgende og virksomheder samt overvågning af arbejdsmarkedet. Den anden er aktiveringsindsatsen for forsikrede ledige.

Kommunerne har ansvaret for aktivering af ikke-forsikrede, dvs. bistanmodtagere mv.

Dertil kommer, at AF og kommunerne deler ansvaret for orlovsordninger, fleksjob mv.

Ansvaret for planlægningen og styringen af den regionale arbejdsmarkedsindsats påhviler *Det Regionale Arbejdsmarkedsråd* (RAR), der består af 21 medlemmer hvoraf syv er fra fagbevægelsen, syv fra arbejdsgiverne og syv fra kommuner og amt (fire fra kommunerne og tre fra amtet).

Det er oplagt, at rollefordelingen i arbejdsmarkedspolitikken har været et emne for Opgavekommissionen. Kommissionen har bl.a. overvejet at overlade arbejdsformidlingen til kommunerne og at overføre Det Regionale Arbejdsmarkedsråds kompetence til amterne.

Forslaget om at overføre arbejdsformidlingen til kommunerne begrundes bl.a. med en samlet indsats i forhold til såvel forsikrede som ikke-forsikrede, samlet kontakt til virksomhederne, sammenhæng med andre kommunale foranstaltninger og hensynet til lokalkendskab.

Forslaget om at overføre RAR's kompetence til amtsrådet er begrundet i et ønske om at få opgaven varetaget af et direkte folkevalgt organ og ikke som nu af et organ med indirekte valgte medlemmer.

Der har dog ikke været flertal i kommissionen for nogle af forslagene.

Bornholm er imidlertid i en særlig situation, hvad angår beskæftigelse. Et væsentligt argument mod kommunalisering af arbejdsformidlingen er, at AF kan anvise arbejde uden for den arbejdsløses bopælskommune. Der peges også på, at en del kommuner er for små til opgaven. Da Bornholm er ét arbejdsmarked, og da det i givet fald vil være oplagt at danne en ødækkende enhedsforvaltning for beskæftigelsesindsatsen, falder disse argumenter væk. Bornholm er endvidere et sammenhængende samfund, hvor kommunalpolitikere, arbejdsmarkedets parter og embedsmænd er i daglig kontakt med hinanden.

Samtidig skal arbejdsmarkedspolitikken ses i sammenhæng med Bornholms mange andre erhvervs-politiske initiativer og -organer. Arbejdsmarkedspolitik er også en opgave for Erhvervsknudepunktet, for Det Regionale Strukturfondsudvalg og for Det Regionale Socialfondsudvalg. I disse organer har amtet og kommunerne en ledende rolle, men i tæt samspil med arbejdsmarkedets parter. Det vil være nærliggende at give de folkevalgte organer samme indflydelse på arbejdsmarkedspolitikken og dermed tillige sikre sammenhæng med øens samlede erhvervs politik.

På denne baggrund kan det foreslås, at ansvaret for arbejdsformidlingen og for planlægningen og styringen af den regionale arbejdsmarkedsindsats overdrages til de folkevalgte på Bornholm. De har i forvejen ansvaret for væsentlige dele af øens erhvervs- og socialpolitik. Det er i denne forbindelse tankevækkende at se på udviklingen i Finland og Sverige, hvor de nye folkevalgte regioner har fået den fulde kompetence for den regionale udviklingspolitik.

Gennemføres forslaget vil det ikke umiddelbart føre til flere arbejdspladser. Men den sammenhæng, der herved skabes i erhvervs-, beskæftigelses- og udviklingspolitik kan bibringe en dynamik med flere arbejdspladser til følge.

Ungdoms- og voksenuddannelser

Det driftsmæssige ansvar for *ungdomsuddannelserne* er delt således:

- Kommunerne har ansvaret for ungdomsskoler, erhvervsgrunduddannelsen (EGU) og den fri ungdomsuddannelse (FUU).
- Amtet har ansvaret for gymnasierne, social- og sundhedsuddannelsen samt pædagogisk grunduddannelse. Amtet har endvidere ansvar for sygeplejeuddannelsen, der er en videregående uddannelse.
- Undervisningsministeriet har ansvaret for de øvrige erhvervsrettede uddannelser, dvs. handelsskoler, tekniske skoler og landbrugsskoler.

Der synes at være oplagte fordele ved at samle disse uddannelser i en organisatorisk enhed under amtet. Der vil kunne udbydes flere fag, lærerkræfter kan udnyttes bedre, ved at skolerne deler lærere. Specielt på Bornholm med ét gymnasium og én erhvervsskole synes det nærliggende at afprøve en sådan samkøring, hvilket i praksis vil sige, at Bornholms Erhvervsskole og Bornholms Amtsgymnasium sammen skal fungere som en enhed.

Ansvar for *voksenuddannelserne* er også delt:

- Kommunerne har ansvaret for folkeoplysende undervisning og for undervisning af voksne indvandrere.
- Amtet har ansvaret for den almene voksenuddannelse og visse former for handicapundervisning.
- Arbejdsministeriet har ansvaret for AMU-uddannelserne.

Dertil kommer folkehøjskoler, daghøjskoler og produktionsskoler, som er selvejende institutioner med tilskud fra Undervisningsministeriet, som tillige fører tilsyn.

Dette er de regionale voksenuddannelser. Hertil kommer de videregående uddannelser, som staten har ansvaret for.

Ses der bort fra de videregående uddannelser, er skellet mellem voksen- og ungdomsuddannelser imidlertid flydende. De efterspørges i vid udstrækning af voksne i mange aldre, der tilbydes samme fag på samme niveau, og på Bornholm bruges erhvervsskolen af AMU-centret som uddannelsessted.

Med disse flydende grænser synes det værd at overveje ikke blot at samle ungdomsuddannelserne, men også de øvrige voksenuddannelser i en organisatorisk enhed. Den kan omfatte de uddannelser, som amtet og staten har ansvaret for - og muligvis tillige dele af kommunernes folkeoplysende undervisning.

I den forbindelse bemærkes, at Bornholm er det eneste amt, hvor handelsskolen ikke udbyder alle godkendte merkantile linier til de studerende. Dertil omfatter antallet af tekniske uddannelser heller ikke det fulde spekter.

Dette forslag vil ikke umiddelbart tilføre øen flere arbejds- eller uddannelsespladser. Men i kraft af større sammenhæng og dermed muligheder for stordrift og specialisering, bør det være muligt at tilbyde flere uddannelser og dermed beholde flere uddannelsessøgende bornholmere. Denne proces kan

fremmes ved fleksible løsninger, hvor f.eks. AMU-elever og elever på teknisk skole danner hold sammen. I bornholmsk sammenhæng kan det også være rimeligt at bryde traditionen om, at der starter nye hold på en uddannelse hvert år. For nogle uddannelser med begrænset søgning kan det på Bornholm være hensigtsmæssigt kun at oprette hold hvert andet år.

Set i relation til Bornholms udvikling er det i det hele taget af betydning, at der findes gode uddannelsesmuligheder for unge og voksne. Alsidige tilbud på dette område kan være forudsætningen for at få flere tilflyttere, f.eks. folk, der arbejder på distance.

Restanceinndrivelse

Inddrivelse af restancer til det offentlige påhviler i dag flere myndigheder:

- Kommunerne inddriver restancer for person- og ejendomsskatter, betaling for daginstitutioner mv.
- Told • Skat inddriver skatter og afgifter fra virksomheder.
- Politi og domstole for strafbare forhold mv.
- Hypotekbanken for øvrige formål.

Emnet er godt beskrevet i betænkningen, men Opgavekommissionen har ikke foreslået ændringer i opgavefordelingen. Dog er det anbefalet, at de forskellige myndigheder samarbejder.

For i praksis at undersøge om der er fordele ved at samle inddrivelsen, vil Bornholm være et oplagt sted at afprøve ideen. Det vil imidlertid formodentlig forudsætte en fælles enhed for hele øen. Dog ikke nødvendigvis lokaliseret i samme bygning. Enhedens medarbejdere kan have arbejdspladser på rådhusene, hvilket vil give borgerne en høj service. Men restanceinddrivelsen må være organiseret som en enhed, således at ekspertise kan opbygges og udnyttes overalt.

Hvis forslaget gennemføres vil der blive skabt nye vidensbaserede arbejdspladser på Bornholm.

Vandløb og søer

Ansvaret for vandløb og søer er delt mellem stat, amt og kommuner. Der er tre love på området - vandløbsloven, okkerloven og ferskvandsfiskeriloven.

Kompetencen efter vandløbsloven er regional. Okkerloven har ingen betydning på Bornholm, og der er meget lidt - om overhovedet noget erhvervmæssigt - fiskeri i ferskvand på Bornholm.

Det vil derfor øjensynligt være uden større problemer at overlade statens kompetence efter ferskvandsfiskeriloven til amtet, der dermed vil få det fulde ansvar for vandløb og søer.

Statsamtets civile retlige opgaver

Statsamtets civile retlige sager er på en række punkter sammenhængende med amtets opgaver. Det gælder specielt sager vedrørende adoption. Ved at samle dem i amtet burde der være en mulighed for forenkling. Det er ikke et forslag, der skaber arbejdspladser, men det styrker øens indflydelse på egne forhold.

Statsamtet har blandt civilretsagerne også en del udprægede judicielle sager som børnebidrag, forældremyndighed, faderskabssager, skilsmisser og fri proces. Der ses dog ingen grund til, at amtet ikke lige så godt kan behandle disse sager. Når opgaverne i sin tid blev lagt hos statsamtet, var det i vid udstrækning af hensyn til klienterne, der skulle kunne få løst deres sager diskret. Men dette diskretionshensyn er med tavshedspligten i dag dybt forankret i de (amts)kommunale socialforvaltninger.

Konsekvensen af dette forslag vil være en amputering af Bornholms Statsamt. Derfor kan der rejses det videregående spørgsmål, om ikke amtet kunne overtage alle opgaver på nær tilsynet med kommunerne (og måske enkelte andre opgaver).

Man skal dog ikke være blind for, at det kan have den modsatte effekt - at de tilbageblevne opgaver flyttes til København. Det sociale nævn omfatter således også amtets opgaver, som derfor ikke uden videre kan overtage det. Den del af det civile beredskab, som ikke er henlagt til kommuner og amt, er det heller ikke oplagt at give til amtet. Konsekvensen kan derved blive, at amtet overtager nogle af statsamtets opgaver, mens resten flyttes bort, og dermed bliver det samlede resultat et tab af statslige arbejdspladser.

Ejendomsdata

Dette emne er ikke berørt i Opgavekommissionen, hvor domstolenes opgaver slet ikke er nævnt.

Alligevel er dette område interessant, fordi flere myndigheder arbejder på regionalt plan med ejendomsdata. Det gælder specielt kommunerne og tinglysningskontoret. Men også amtet bruger i vid udstrækning ejendomsdata.

På den baggrund synes det rimeligt at undersøge, om der kan opnås en forenkling ved at samle opgaver, der har med ejendomsdata at gøre, hos en myndighed. Ud fra nærhedsprincippet vil det være naturligt, at denne myndighed blev kommunen, der således skulle tillægges tinglysningsmyndigheden. Da skøder alligevel skal påtegnes af kommunen, vil det gøre ekspeditionen hurtigere og dermed virke som bedre service for borgerne.

Igen vil Bornholm være en passende enhed til at afprøve ideen. Det forudsætter dog muligvis, at kommunerne koordinerer deres administration ved at anvende samme (avancerede) edb-system og i fællesskab råder over den fornødne juridiske og tekniske ekspertise.

Der vil hermed næppe blive flere arbejdspladser på Bornholm. Men det vil styrke de folkevalgte organers muligheder for udviklingspolitik, ligesom det vil tilføre de kommunale forvaltninger ny ekspertise. Dertil vil selve denne integration af geografiske data bevirke, at Bornholm bliver det sted i landet, hvor der er den største viden om disse ting, hvilket kan få konsulenter til at slå sig ned på øen. Bliver eksperimentet en succes, der skal udbredes til det øvrige land, vil Bornholm også til den tid blive stedet for uddannelse og optræning i at håndtere integrerede ejendomsdata.

Tidligere udgivelser

- Jie Zhang og Charlotte R. Rassing: Dansk sammendrag af: Betydningen af turismen på Bornholm. Oktober 1999.
- Carl Henrik Marcussen: Internet Distribution of European Travel and Tourism Services. The Market, Transportation, Accommodation and Package Tours. August 1999.
- Edited by Frances Brown and Derek Hall: Case Studies of Tourism in Peripheral Areas. August 1999.
- Anders Hedetoft og Jesper Manniche: De bornholmske landdistrikter. Analyse af udviklingsrammer og muligheder. August 1999.
- Charlotte Rassing og Svend Lundtorp: Konkurrence mellem overnatningsformer. Juli 1999.
- Susanne Storm: Air Transport Policies and Frequent Flyer Programmes in the European Community - a Scandinavian Perspective. Maj 1999.
- Peter Saabye Simonsen, Birgitte Jørgensen, Derek Robbins: Cycling tourism. Marts 1999.
- Charlotte Rømer Rassing: Survey of Visitors to Bornholm. January 1998 - December 1998. Februar 1999.
- Edited by Jesper Manniche: Searching and Researching the Baltic Sea Region. Proceedings from an international research seminar on Bornholm, April 1998. December 1998.
- Petter Dybedal: Theme Parks as Flagship Attractions in Peripheral Areas. December 1998.
- Carl Henrik Marcussen, Mulighederne for forbedret udnyttelse af IT til markedsføring og slag/distribution af bornholmske turismeprodukter. Oktober 1998.
- Benedicte Bull: Encouraging Tourism Development Through the EU Structural Funds - the implementing of EU programmes on Bornholm and the tourism sector's use of them. September 1998.
- Per Åke Nilsson: Bo på Lantgård - en studie av bondgårdsturism som idé. Juli 1998.
- Ed. by Jesper Manniche: Baltic Social Science Research in Scandinavian countries and Germany. State of the Art. Juli 1998.
- Lars Lund og Ulrik Storm: Bornholms Teknologiske Udvikling - Vurdering af konkrete forslag til IT-investeringer. Maj 1998.
- Tomas Vedsmand: Fiskeriets regulering og erhvervsudvikling - i et institutionelt perspektiv. Ph.d.-afhandling. Maj 1998.
- Carl Henrik Marcussen: Distribution af danske turismeprodukter i Europa - status, trends og udviklingsmuligheder. Maj 1998.
- Charlotte R. Rassing: Survey of Visitors to Bornholm, January 1997 - December 1997.
- Kresten Storgaard, Birgit Jæger, Jesper Manniche, Carl Henrik Marcussen, Jimmi Hansen, Sune Johansson: Bornholm på Nettet. December 1997.
- Kresten Storgaard, Jesper Manniche, Jimmi Hansen: IT{OPSLAGSORD "IT"}-initiativer på Bornholm. BTU-projektets handlingsrettede arbejde. December 1997.
- Tage Petersen: Videregående uddannelsesinstitutioner og regional udvikling i perifere områder - et case-studie på Gotland. December 1997.
- Jie Zhang og Svend Lundtorp: Bornholms Trafikkens økonomiske og beskæftigelsesmæssige betydning for Bornholm. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM. Datainput og -bearbejdning. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM for Allinge-Gudhjem Kommune. 1995 sammenlignet med 1996. Oktober 1997.

- Charlotte R. Rassing: STEAM for Ebeltoft Kommune. 1995 sammenlignet med 1996. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM for Sydthy Kommune. 1995 sammenlignet med 1996. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing og Ann. Hartl-Nielsen: Survey of Visitors to Bornholm, January 1996 - December 1996. August 1997.
- Elin Sundgaard: Hotel- og restauranterhvervet - med Bornholm som case. Juni 1997.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rømer Rassing and Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. October - December 1996. Juni 1997.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rømer Rassing and Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. July - September 1996. Juni 1997.
- Jie Zhang: The Economic Relations between the European Union and East Asia. Ph.D. thesis. Juni 1997.
- Birgit Jæger & Kresten Storgaard (eds.): Telematics and rural development. Proceedings from an International Workshop on the Danish Island of Bornholm. Juni 1997.
- Svend Lundtorp: Turisme - struktur, økonomi og problemstillinger. Maj 1997.
- Palle Mikkelsen: Status for Bornholm. April 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rømer Rassing and Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. July 1995 - June 1996. April 1997.
- Anne-Mette Hjalager: Environmental regulation of tourism. Strategies and prospects on three European islands: Bornholm, Mallorca and the Isle of Wight. November 1996.
- Udkantsområder - Regional- og turismeforskning på Bornholms Forskningscenter. En antologi. November 1996.
- Louise Twining-Ward og Tom Twining-Ward: Tourist Destination Development. The Case of Bornholm and Gotland. November 1996.
- Peter Saabye Simonsen og Birgitte Jørgensen: Cykelturisme. En økonomisk og miljømæssig bæredygtig turismeform? Oktober 1996.
- Carl Henrik Marcussen: Turistinformations- og booking{OPSLAGSORD "booking"}systemer. Oktober 1996.
- Steen Schønemann: Bornholm: Economic Structures and Development. Oktober 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rassing Riis, Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. April - June 1996. Oktober 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rassing Riis, Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. January - March 1996. Oktober 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rassing Riis, Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. October - December 1995. Oktober 1996.
- Birgitte Nohr Jørgensen: Beskæftigelsesfremskrivninger i RIMO og EMIL. September 1996.
- Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. July - September 1995. September 1996.
- Kresten Storgaard, Jesper Manniche, Carl Henrik Marcussen: Teknologi-anvendelse og -fornyelse i bornholmske erhverv. September 1996.
- Anne-Mette Hjalager: Miljøinitiativer i turisme og fritid. August 1996.
- Keld Jensen og Tage Petersen: Uddannelsespolitik i et udkantsområde. Juni 1996.
- Keld Jensen og Tage Petersen: Analyse af uddannelsesstrukturen på det bornholmske arbejdsmarked. Juni 1996.
- Anders Fitje: Naturbasert oplevelsesturisme på Bornholm. April 1996.
- Thomas Rafn: Turismens økonomiske betydning for de danske amter. April 1996.

- Kirstin Blomgren Jørgensen: Kirkerne og turismen. Marts 1996.
- Stephen Wanhill: Principles of Tourist Destination Development. Januar 1996.
- Keld Jensen: Befolkningsudviklingen på Bornholm. December 1995.
- Tage Petersen: Interreg-Bornholm. December 1995.
- Birgit Jæger, Jesper Manniche, Carl Henrik Marcussen og Kresten Storgaard: Telematik. Nye veje for Bornholm? November 1995.
- Svend Lundtorp: Denmark og EU's Committee of Regions. Juni 1995.
- Jesper Manniche: Informationsteknologi i bornholmske erhverv. Juli 1995.
- Thomas Rafn: Turismens økonomiske betydning for Bornholm. Juni 1995.
- Susanne Jensen og Christian Hansen: Turisme og beskæftigelse. Marts 1995.
- Steen Schönemann: En ø uden tilskud. Januar 1995.
- Steen Schönemann: Bornholms befolkning, erhvervsstruktur og udvikling. Marts 1994.